

Republika e Kosovës - Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
MINISTRIA E BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL
MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA
MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND RURAL DEVELOPMENT

Plani i Veprimit për Bujqësi Organike i Republikës së Kosovës 2023 - 2026

Imri Demelezi, Isuf Cikaqi , Valdete Avdiu
Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural

Markus Arbenz, Toralf Richter, Arben Mehmeti
Organics4Development

SIRE
Sustainable and Inclusive
Rural Economic Development

CARITAS Schweiz
Suisse Svizzera
Svizra

With funding from
 Austrian
Development
Cooperation

Republika e Kosovës - Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
MINISTRIA E BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL
MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I RURALNOG RAZVOJA
MINISTRY OF AGRICULTURE, FORESTRY AND RURAL DEVELOPMENT

REPUBLIKA E KOSOVËS

MINISTRIA E BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL

PLANI I VEPRIMIT PËR BUJQËSI ORGANIKE I REPUBLIKËS SË KOSOVËS 2023 - 2026

AUTORET

Imri Demelezi, Isuf Cikaqi , Valdete Avdiu, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural

Markus Arbenz, Toralf Richter, Arben Mehmeti, Organics4Development

CITATION

Arbenz, M., Mehmeti, A., Richter, T., Demelezi, I. Cikaqi, I., Avdiu V.; 2023; National Organic Action Plan of Kosovo 2023- 2026; Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development.

MIRËNJOHJE

Plani i Veprimit për Bujqësi Organike (PVBO), i Republikës së Kosovës 2023-2026 është rezultat i procesit njëvjeçar, si rezultat i punës së përbashkët të autorëve dhe me mbështetjen dhe inkurajimin e vyer nga institucione dhe kolegë të ndryshëm, të cilëve duam t'u shprehim mirënjohjen tonë.

Në veçanti u jemi mirënjohës kolegëve tanë nga ministrinë e tjera të Kosovës dhe nga departamentet e MBPZHR-së, të cilët morën pjesë si zyrtarë ministrorë në intervistat për politikën bujqësore dhe zhvillimore rurale në vend. Falënderime shprehim edhe për të gjithë kolegët e tjerë që ndanë informacion të vlefshëm me ne, që është përdorur për hartimin e tabelës së përmbajtjes për pikat e Plani i Veprimit për Bujqësi Organike (PVBO).

Falënderime të veçanta u shprehen të gjithë aktorëve pjesëmarrës në seminarin kombëtar për vlerësimin dhe renditjen e prioritetëve në sektorin e bujqësisë organike.

Ne dëshirojmë të shprehim mirënjohjen tonë të singertë për **“CARITAS”-in** për mbështetjen e tyre financiare dhe organizative, për të arritur këtë rezultat.

Në fund, falënderojmë pionierët e bujqësisë organike në Kosovë dhe të gjithë akterët aktualë të sektorit që operojnë në vend për mbështetjen e tyre të vazhdueshme gjatë realizimit të këtij dokumenti dhe kontributin e tyre, në një gamë të gjerë temash dhe po aq interesante.

DETAJET E KONTAKTIT:

Organics4Development .

Markus Arbenz, Bacheggliweg 5,

CH-8405 Winterthur,

Zvicër.

www.develop.organic

MINISTRIA E BUJQËSISË, PYLLTARISË DHE ZHVILLIMIT RURAL:

Rruga Nënë Terezë n.35,

10000 Prishtinë ,

Kosovë.

www.mbpzhr-ks.net

INSTITUCIONET KONTRIBUESE

Në përgatitjen e PVBO 2023-2026, morën pjesë dhe kontribuan nga fusha e tyre e ekspertizës disa institucione nga sektori shtetëror dhe privat. Grupi i palëve të interesuara në PVBO përfshinë zyrtarë të MBPZHR-së, përfaqësues të fermerëve, shoqatave të konsumatorëve dhe qytetarëve, hulumtues, OJQ, akterë të tregut dhe organizata biznesi.

Mohim përgjegjësie

Ky publikim është përgatitur nga ekspertë të bujqësisë në kuadër të projektit “Zhvillimi Ekonomik Rural i Qëndrueshëm dhe Gjithëpërfshirës” (SIREN), në bashkëpunim me Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural të Kosovës, i zbatuar nga Caritas-i Zvicëran dhe i mbështetur nga Agjencia Austriake për Zhvillim (ADA), njësi operative e Bashkëpunimit Austriak për Zhvillim. Përmbytja dhe qëndrimet e shprehura nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e ADA, ose të Caritas-it Zvicëran.

Publikuar nga

Ministria e Bujqësisë Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural

Rr. Ukshin Hoti - Kompleksi ‘Ramiz Sadiku’

10000 Prishtinë, Kosovë

Mars 2023

Prishtinë

TABELA E PËRMBAJTJES

Parathënie	7
Përmbledhje	8
Part 1 Analiza e sektorit 2022.....	11
1.1 Sektori organik i Kosovës deri në vitin 2022	11
1.2 Statusi i sektorit 2022	13
1.2.1 Vështrim i përgjithshëm	13
1.2.2 Prodhimi dhe përpunimi	14
1.2.3 Tregjet e brendshme dhe konsumi	15
1.2.4 Tregjet e eksportit	15
1.2.5 Masat mbështetëse të qeverisë	17
1.2.6 Rregullat, rregulloret dhe vlerësimi i konformitetit	18
1.3 Pasqyrë e Forcave, Dobësive, Mundësive dhe Kërcënimeve	18
1.4 Nevojat e sektorit.....	23
Part 2 Fushëveprimi i PVBO dhe zhvillimi i tij.....	24
2.1 Rëndësia e Planeve të Veprimit Organik në nivel ndërkombëtar	24
2.2 Funkcionet e Planeve të Veprimit Organik	25
2.3 Mësimet e nxjerra nga Planifikimi i Veprimit Organik në mbarë botën	26
2.4 Mësimet e nxjerra nga Plani i Veprimit 2018 - 2021	26
2.5 Qëllimi, shtrirja dhe kufijtë e PVBO të Kosovës	27
2.6 Metodologjia e zhvillimit të PVBO 2023 -2026.....	28
Part 3 Vizioni 2027 dhe objektivat.....	30
Part 4 Strategjia dhe plani i veprimit.....	32
4.1 Plan strategjik.....	32
4.2 Plani i veprimit	35
4.2.1 A Prodhimi dhe përpunimi i sektorit organik.....	37
4.2.2 B Zhvillimi i tregut	38
4.2.3 C Legjislacioni, certifikimi dhe politikat.....	39
4.2.4 D Hulumtimi, edukimi, trajnimi dhe zgjerimi	41
Part 5 Shtojcat.....	43
5.1 Përmbledhje SWOT	43
5.2 Referencat	44
5.3 Referencat ligjore	44
5.4 Pjesëmarrësit	45

LISTA E SHKURTESAVE

AZHB:	Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë
ADA:	Agjencia Austriake për Zhvillim
PBZHR:	Plani për Bujqësi dhe Zhvillim Rural
CIHEAM :	Qendra Ndërkombëtare për Studime të Avancuara Agronomike Mesdhetare
KBO:	Komisioni për Bujqësinë Organike
DAPM:	Departamenti i Politikave Bujqësore dhe Tregjeve
DAESB:	Departamenti i Analizave Ekonomike dhe Statistikave të Bujqësisë
DF:	Departamenti i Pyjeve
DPZHR:	Departamenti i Politikave të Zhvillimit Rural
BE:	Bashkimi Evropian
UNFAO:	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Ushqimin dhe Bujqësinë
FiBL :	Instituti Kërkimor i Bujqësisë Organike
AUV:	Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë
GDP:	Bruto Produkti Vendor
GIZ:	Shoqëria Gjermane për Bashkëpunim Ndërkombëtar
GPS:	Sistemi i Pozicionimit Global
IADK:	Iniciativa për Zhvillimin e Bujqësisë së Kosovës
IFOAM:	Federata Ndërkombëtare e Lëvizjes së Bujqësisë Organike
IPARD:	Instrumenti për Asistencën e Para-anëtarësimit për Zhvillimin Rural
ISMAFRD:	Mbështetja Institucionale e Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
ASK:	Agjencia e Statistikave të Kosovës
PKVM:	Plani i Veprimit në Mjedis të Kosovës
AKMM:	Agjencia për Mbrojtjen e Mjedisit të Kosovës
APK:	Agjencia Pyjore e Kosovës
KIESA:	Agjencia Kosovare për Investime dhe Përkrahje të Ndërmarrjeve
MBPZHR:	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
BMA:	Bimë Mjekësore dhe Aromatike
MFPT:	Ministria e Financave, Punës dhe Trasfereve
MMPHI:	Ministria e Mjedisit, Planifikimit Hapësinor dhe Infrastrukturës
MASHT:	Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
MSD:	Zhvillimi i Sistemit të Tregut
MINT:	Ministria e Industrisë, Ndërmarrsisë dhe Tregtisë
OJQ/GO:	Organizata Joqeveritare /Organizata Qeveritare
PVBO:	Plani i Veprimit për Bujqësi Organike
PPJD:	Produkte pyjore jo-drusore
O4D:	Organics për Zhvillim, Zvicër, Markus Arbenz
SHBOK:	Shoqata e Bujqësisë Organike e Kosovës
Organika:	Shoqata për Bujqësi Organike në Kosovë
PPSE:	Promovimi i Punësimit në Sektorin Privat
MSA:	Marrëveshja e Stabilizim Asociimit
SAP:	Procesi i Stabilizim Asociimit
SIRE:	Zhvillimi i Qëndrueshëm dhe Gjithëpërfshirës Ekonomik Rural
SWOT:	Fortësitë, Dobësitë, Mundësitë, Kërcënimet
TAIEX:	Asistencë Teknike dhe Shkëmbim Informacioni
ATK:	Administrata Tatimore e Kosovës
UAA:	Zonë Bujqësore e Shfrytëzuar
UNDP:	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
USAID:	Agjencia e Shteteve të Bashkuara të Amerikës për Zhvillim Ndërkombëtar

Parathënie

Është me prioritet të lartë për MBPZHR-në, që të inkorporojë vizionin sektorial të palëve të interesuara në dokumentet strategjike për zbatim, siç janë planet e veprimit. Plan i Veprimit për Bujqësi Organike i Republikës së Kosovës (PVBO), për periudhën 2023-2026, forcon synimin tonë për të mbështetur tutje bujqësinë organike. Duke konfirmuar rolin në rritje të sektorit të bujqësisë, përmes rritjes së konsiderueshme të mbështetjes financiare, një numri të madh rregulloresh dhe dokumentesh, për Qeverinë e Kosovës dhe MBPZHR, nën udhëheqjen time, çdo kalim drejt metodave më të qëndrueshme të prodhimit, përfshirë bujqësinë organike, është me prioritet të lartë për Republikën e Kosovës. Forcimi i zhvillimit të bujqësisë, bazuar në vlerat dhe praktikën e bujqësisë organike mund të sjellë shumë përfitime si nga aspekti ekonomik, mjedisor dhe social.

Republika e Kosovës, MBPZHR, thekson rëndësinë e reformave në politikën e bujqësisë për të përmbushur nevojat e fermerëve, operatorëve dhe konsumatorëve, krahas reformave dhe vlerave të politikave të Bashkimit Evropian (BE).

Që nga themelimi i Shoqatës së Bujqësisë Organike të Kosovës (SHBOK) në vitin 2002, organizata e parë pioniere e cila inicoi lëvizjen organike, dhe tani në vitin 2023 ku shoqata "Organika" vepron në sektor, të gjithë jemi dëshmitarë të ndryshimeve të rëndësishme në bujqësinë organike. Kjo, falë projekteve të ndryshme dhe përgatitjes së legjislacionit kombëtar për prodhimin organik dhe mbi të gjitha angazhimit të fermerëve organik, mbledhësve dhe operatorëve tjerë ndaj parimeve organike për të mirëmbajtur natyrën. Ndikim të rëndësishëm në rritjen e rolit dhe ndërgjegjësimin për bujqësinë dhe produktet organike, janë investimet dhe vullneti i prodhuesve për mbledhjen dhe shkëmbimin e vazhdueshëm të njohurive dhe aftësinë për të mësuar dhe zbatuar parimet dhe standardet e prodhimit organik.

Kosova është bërë një vend i favorshëm për investime të huaja, pjesë të të cilave tashmë janë bërë për prodhimin dhe eksportin e produkteve organike të Kosovës, veçanërisht të produkteve pyjore jo-drusore (PPJD), si dhe kultivimi i bimëve mjekësore dhe aromatike (BMA), që janë zhvilluar shumë mirë në vitet e fundit.

PVBO ofron qartë 4 shtylla objektivash dhe 19 pako veprimesh dhe tregon palët e interesuara përgjegjëse për zbatimin e tij. Kjo dërgon një sinjal të qartë për agjencitë donatore që të përfshihen aktivisht në veprimet e propozuara që synojnë zhvillimin e bujqësisë organike.

MBPZHR, përmes përfshirjes aktive, përshëndet mbështetjen e marrë nga prodhuesit dhe palët e tjera të interesit, të cilët kontribuan në hartimin e Planit të Veprimit për Bujqësi Organike 2023-2026 të Republikës së Kosovës, dhe shpreh mirënjohjen ndaj tyre.

MBPZHR, shpreh vlerësimin e thellë për projektin "Zhvillimi Ekonomik Rural i Qëndrueshëm dhe Gjithëpërfshirës" (SIRED), financuar nga Agjencia Austriake për Zhvillim (ADA), dhe të gjithë atyre që kanë bashkëpunuar me ne për përgatitjen e PVBO 2023-2026.

Faton Peci
Ministër i Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural

Përmbledhje

Shikuar në më shumë se 20 vitet e fundit të zhvillimit organik, Kosova ka më shumë mundësi për rritje të eksportit dhe të tregjeve vendore. Në fakt, zona organike e certifikuar është rritur ndjeshëm. Gjersa në vitin 2009, kishte vetëm 5 hektarë me bimë mjekësore dhe aromatike organike (BMA), deri në vitin 2020 kjo shifër ishte rritur në gjithsej 1672 hektarë prodhim organik (përfshirë BMA me 1'039,71 hektarë) nga 66 operatorë organikë plus 3373. 488 ha sipërfaqe grumbullimi bimë të egra. 35 kompani të certifikuar operojnë në sektorin organik të BMA-ve dhe 45 qendra grumbulluese për BMA-të mbulojnë tërë territorin e Kosovës. Qendrat grumbulluese organizojnë grumbullimin, tharjen dhe nën-përpunimin e bimëve të egra dhe mjekësore, dhe gjenerojnë të ardhura për 3200 grumbullues. Kosova është ndër vendet me zonat më të mëdha për grumbullimin organik të egër në mbarë botën. Pjesa më e madhe e vëllimit të prodhimit u eksportua në Gjermani, Austri dhe Zvicër.

Ligji i parë organik i Kosovës (n 02/L – 122) ishte miratuar në pranverë të vitit 2007, por deri më sot asnjë operator nuk është i certifikuar në kuadër të këtij standardi vendor. Një sistem subvencionimi është nisur nga MBPZHR në vitin 2016 për t'u ofruar fermave të interesuara stimuj për të filluar me procesin e konvertimit. MBPZHR mbështet fermerët përmes pagesave direkte në prodhimin organik me vlera specifike për çdo kulturë të kultivuar (sektori i frutave, vreshtarisë dhe drithërave). Stafi i MBPZHR-së së bashku me palët e interesuara organike në Kosovë, zhvilluan një Plan të parë Kombëtar të Veprimit Organik, PVBO për periudhën 2018-2021, i cili përmbante objektivat dhe veprimet e identifikuara qartë dhe tregoi aktorët përgjegjës për zbatimin e tij. Në 13 fusha të veprimtarisë, ai mbulonte prodhimin, përpunimin dhe zhvillimin e tregut, legjislacionin, certifikimin dhe kontrollin, politikat, kërkimin shkencor, arsimin, trajnimin dhe shërbimet e ekstensionit.

Në vitin 2022, palët e interesuara shprehën qartë dëshirën për një PVBO të dytë nga viti 2023 - 2026. Procesi zbuloi se sektori i bujqësisë organike u rrit dhe u zhvillua vitet e fundit, por ka shumë sfida me të cilat duhet të përballen fermerët dhe institucionet. Analiza SWOT zbulon fortësitë, dobësitë, mundësitë dhe kërcënimet si më poshtë:

Fortësitë:

- Sektori organik në Kosovë është në rritje të vazhdueshme;
- Fermerët dhe përpunuesit organikë janë të pajisur mirë;
- Fermerët kanë forcuar gradualisht kapacitetet e tyre teknike.

Dobësitë:

- Niveli ende i ulët i kapaciteteve teknike në mesin e operatorëve organikë;
- Mungesa e inputeve organike;
- Shërbimi i dobët i ekstensionit për fermat organike dhe pak kërkime në bujqësinë organike;
- Fermat e vogla në Kosovë nuk kanë mundësi për përdorim efektiv të teknologjive më moderne.

Mundësitë:

- Kushtet e favorshme natyrore dhe vullneti politik për të mbështetur sektorin organik;
- Programet e donatorëve po mbështesin bujqësinë organike;
- Programet e ngritjes së kapaciteteve mund të forcojnë kapacitetet teknike;
- Kërkesa ndërkombëtare për produkte organike;
- Fermerët janë të hapur për prodhimin organik;
- Zinxhirët e rinj të vlerës organike në zhvillim e sipër.

Kërcënimet:

- Kriza globale ekonomike dhe klimatike mund të dobësojë zhvillimin e sektorit organik;
- Ndërgjegjësimi i ulët i konsumatorëve për prodhimin dhe produktet organike;
- Mbështetja dhe udhëheqja e pamjaftueshme e MBPZHR-së;
- Mungesa e fuqisë punëtore në zonat rurale;
- Jo / marzhe të ulëta çmimi për produktet organike;
- Shpenzime të larta për certifikimin organik dhe inputet.

Kosova synon një sektor plotësisht funksional, të suksesshëm, të qëndrueshëm dhe të mirënjohur kombëtar dhe ndërkombëtar të ushqimit organik dhe bujqësisë. Një numër në rritje i palëve të interesuara, duke përfshirë fermerët dhe bizneset, prodhojnë ushqime organike, pije, tekstile dhe produkte të tjera organike të qasshme, të qëndrueshme për mjedisin, tregun vendas dhe atë të eksportit. Shërbimet përkatëse dhe me cilësi të lartë si koordinimi i sektorit, krijimi i shkëmbimeve të përputhshmërisë p.sh. në panairët tregtare dhe platformat e internetit, certifikimi, shërbimet këshillimore, kërkimi, shërbimet laboratorike, edukimi dhe promovimi, mbështetja e akterëve të zinxhirit të vlerës. Rregullat dhe rregulloret e drejta dhe të zbatuara mirë janë në fuqi.

Për t'iu afruar këtij vizioni, Kosova ka këto objektiva të përgjithshme deri në fund të vitit 2026

“Një prodhim organik i Kosovës që funksionon mirë me një hapësirë relevante dhe në rritje që furnizon tregun vendor dhe atë të eksportit me çmime atraktive të prodhimit dhe që kënaq kërkesën e konsumatorëve. Tregu ka kushte të përshtatshme kornizë dhe ofron shërbime mbështetëse për t'u rritur më tej dhe për t'u zhvilluar në mënyrë cilësore.”

Kosova ka një strategji gjithëpërfshirëse të zhvillimit të tregut organik duke parë të gjitha aspektet e tij duke përfshirë prodhimin, përpunimin, tregtinë dhe konsumin, si dhe rregulloret dhe shërbimet mbështetëse me një qasje të Zhvillimit të Sistemit të Tregut (MSD). Strategjia identifikon katër shtylla masash me objektiva dhe të cilat ndërveprojnë ngushtë: A) Prodhimi dhe përpunimi, B) Zhvillimi i tregut, C) Legjislacioni, certifikimi dhe politikat dhe D) Kërkimi, edukimi, trajnimi dhe zgjerimi.

Në total, Plani i Veprimit Organik ka 19 pako veprimi, si më poshtë:

Fusha e aktivitetit A: Prodhimi dhe Përpunimi në sektorin organik

- A1 Subvencione për inputet;
- A2 Subvencione për certifikim dhe konvertim;
- A3 Subvencione për kultivimin e tokës;
- A4 Zhvillimi i infrastrukturës (subvencione për investime).

Fusha e aktivitetit B: Zhvillimi i tregut

- B5 Komunikimi dhe promovimi publik (informimi i konsumatorit);
- B6 Statistikat organike dhe informacioni i tregut për operatorët;
- B7 Lehtësimi i zinxhirit të vlerës;
- B8 Promovimi i eksportit.

Fusha e aktivitetit C: Legjislacioni, certifikimi dhe politikat

- C9 Zbatimi i ligjit për Bujqësi Organike duke përfshirë akreditimin e trupave certifikues për certifikimin në kuadër të ligjit vendor;
- C10a Rishikimi i ligjit organik që përshtatet me BE-në; ose

- C10b Rishikimi i ligjit organik me një strategji vendore;
- C11 Prezantimi i Logos Organike të Kosovës për tregun vendor;
- C12 Menaxhimi, monitorimi dhe zbatimi i PVBO-së;
- C13 Zhvillimi i politikave organike dhe përfshirja organike në sistemin e përgjithshëm të ushqimit të Kosovës dhe politikat arsimore.

Fusha e aktivitetit D: Kërkimi, edukimi, trajnimi dhe zgjerimi

- D14 Kërkimet e aplikuara në organike;
- D15 Menaxhimi adekuat i shërbimeve të ekstensionit dhe kompetenca e duhur për këshilla organike për fermerët;
- D16 Lehtësimi dhe rrjetëzimi i institucioneve organike në Kosovë dhe ndërkombëtarisht;
- D17 Ngritja e kapaciteteve në sektorin organik;
- D18 Integrimi i edukimit rreth ushqimit të qëndrueshëm, bujqësisë dhe sistemeve organike;
- D19 Të forcojë bashkëpunimin me agjencitë ndërkombëtare.

Part 1 Analiza e sektorit 2022

1.1 Sektori organik i Kosovës deri në vitin 2022

Që nga përfundimi i luftës në vitin 1999, Kosova ka pasur një rritje ekonomike modeste, ndërsa bujqësia konsiderohet shumë e rëndësishme për zhvillimin ekonomik të Kosovës. Aktivitetet bujqësore tradicionalisht kanë qenë pjesë e jetës së përditshme të shumë njerëzve që jetojnë në zonat rurale ku jeton më shumë se gjysma e popullsisë (MBPZHR, 2013). Në vend janë 1.1 milion hektarë tokë, nga e cila 38.53% është tokë bujqësore, 44.11% pyje, 4.40% tokë urbane dhe 12.96% të tjera¹. Sipërfaqja e shfrytëzuar e tokës bujqësore është 420.326 ha (përfshirë tokën e përbashkët), nga sipërfaqja totale e përdorur e tokës bujqësore. Pjesa më e madhe e saj (51.65%) është livadhe dhe kullota (përfshirë tokën e përbashkët). Toka e punueshme është 44,82%, kultura shumëvjeçare 3,27% dhe kopshtet 0,29%². Një pjesë e vogël e sektorit të bujqësisë, 0.4% i dedikohet Bujqësisë Organike³.

Politikëbërësit në Kosovë e kuptuan herët se metodat e prodhimit organik mund të ishin një opsion i dobishëm për vendin me shumë ferma të braktisura dhe një nivel të ulët të infrastrukturës teknike, dhe shpesh një lloj bujqësie për ekzistencë që nuk përdor plehra dhe pesticide, vetëm tokën dhe punë. Hapat e parë drejt një rrjeti organik u hodhën në vitin 2001 përmes një projekti për futjen e bujqësisë organike në Ballkan (Prezantimi i Bujqësisë Organike dhe bujqësia e qëndrueshme në vendet e Ballkanit) të krijuar në vitin 1999 nga fondacioni holandez AVALON.

Edhe pse në këtë periudhë nuk kishte një treg real për prodhimet organike, disa ferma kishin filluar të ndjekin parimet e këtij lloji të prodhimit. Në vitin 2009 operatori i parë ishte 'Agroproduct' që u certifikua për prodhimin e frutave të imëta dhe bimëve mjekësore pasuar nga 'Hit Flores'.

Pas fazës fillestare, organizata të ndryshme donatore ndërkombëtare mbështetën zhvillimin e sektorit organik gjatë 20 viteve të fundit, kryesisht me asistencë teknike për sektorin publik dhe privat, ose me kontribute financiare në investime për rritjen e produktivitetit dhe cilësisë së produkteve organike nga Kosova. Mbështetja u financua p.sh. nga GIZ, USAID dhe ADA dhe u zbatua nga organizatat ndërkombëtare si CARITAS-i Zvicëran, SWISSCONTACT-i ose FiBL. Paralelisht, shoqata kombëtare ORGANIKA dhe Iniciativa për Zhvillimin e Bujqësisë së Kosovës (IADK), morën një rol udhëheqës në zhvillimin e strukturave përkatëse dhe në lehtësimin e ndërtimit të kapaciteteve teknike.

Shtytësit dhe motorët kryesorë të zhvillimit dhe rritjes ishin kompanitë e ndryshme të sektorit privat që u themeluan dhe filluan të eksportnin kryesisht produkte pyjore jo-drusore, bimë mjekësore dhe aromatike. Këto kompani, sektori privat, janë gjithashtu shtylla kurrizore e sektorit organik në të ardhmen.

Sa i përket kornizës ligjore, Shoqata e Bujqësisë Organike e Kosovës (SHBOK), ka pasur një rol vendimtar në propozimin e ligjit të parë relevant në Kosovë (n 02/L – 122), bazuar në Rregulloret Evropiane, i cili ishte miratuar në pranverën e vitit 2007. Më vonë, MBPZHR me mbështetjen e specialistëve nga projekti italian KOSAGRI dhe TAIEX, përgatiti tetë (8) Udhëzime Administrative (UA) me qëllim të zbatimit efektiv të Ligjit 04/L 85 për Bujqësinë Organike, në përputhje me legjislacionin e BE-së. Sipas UA nr.02/2019 për sistemin e kontrollit të prodhimit organik, autoritetin e kontrollit, organet certifikuese dhe kontrolluese dhe rregullat për zbatimin e tyre,

¹ Strategjia për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022-2028, MBPZHR 2021

² Agjencia e Statistikave të Kosovës, Rezultatet e Anketës së Ekonomive Bujqësore (AHS), 2021.

³ FiBL & IFOAM – Organics ndërkombëtare. Bota e Bujqësisë Organike. Statistikat dhe tendencat në zhvillim. 2022

MBPZHR përfaqëson Autoritetin Kompetent dhe është përgjegjës për organizimin e sistemit të kontrollit.

Sistemi i subvencionimit ka filluar nga MBPZHR në vitin 2016 për të nxitur fermat e interesuara për të filluar me procesin e konvertimit. MBPZHR mbështet fermerët përmes pagesave direkte në prodhimin organik me vlerë specifike për çdo kulturë të kultivuar (sektori i frutave, vreshtarisë dhe drithërave). Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë (AZHB), është përgjegjëse për zbatimin e skemës së pagesave direkte.

Përveç kësaj, stafi i MBPZHR-së së bashku me palët e interesuara organike përkatëse në Kosovë, zhvilluan planin e parë të veprimit "Plani i Veprimit për Bujqësi Organike (PVBO 2018-2021), i cili përmbante objektivat dhe veprimet qartë të identifikuara, dhe tregoi akterët përgjegjës për zbatimin e tij në 13 fusha të aktiviteteve (p.sh. që mbulojnë prodhimin, përpunimin dhe zhvillimin e tregut, legjislacionin, certifikimin dhe kontrollin, politikën, kërkimin, edukimin, trajnimin dhe shërbimet e zgjerimit). Megjithatë, PVBO 2018-2021, u komunikua në mënyrë jo-aktive dhe për rrjedhojë nuk mund të përdorej në mënyrë efektive si dokument udhëzues për zhvillimin e sektorit organik.

Bazuar në Programin Legjislativ 2020 të miratuar nga Qeveria e Republikës së Kosovës, është bërë një vlerësim *Ex-Post* i ndikimit rregullativ të Ligjit Nr.04/L-085 për Bujqësinë Organike, i cili konfirmon se sektori i bujqësisë organike ka filluar të zgjerohet dhe zhvillohet vitet e fundit, por ka shumë sfida me të cilat do të përballen fermerët dhe institucionet.

Gjatë 20 viteve të fundit, hapësirat organike të certifikuara janë rritur ndjeshëm. Ndërsa në vitin 2009 kishte vetëm 5 hektarë me bimë mjekësore dhe aromatike organike (BMA), dhe në vitin 2020 kjo sipërfaqe është rritur në gjithsej 1672 hektarë në prodhim organik (duke përfshirë BMA-t me 1'039.71 hektarë). Pjesa më e madhe e sasisë së prodhimit është eksportuar në Gjermani, Austri dhe Zvicër.

Tabela 1. Tregon momente të rëndësishme dhe përmbledh zhvillimin e sektorit organik në 20 vitet e fundit.

Tabela 1: Pikat kryesore të zhvillimit të sektorit organik në Kosovë

Viti	Pika historike në zhvillimin e sektorit organik në Kosovë
2002	• Është themeluar shoqata e parë për Bujqësinë Organike në Kosovë, SHBOK (OAAK). • Filluan aktivitetet e para në fushën e Bujqësisë Organike në Kosovë. Profesorët e Universitetit të Prishtinës - Fakulteti i Bujqësisë dhe Veterinarisë, në kuadër të projektit AVALON, kanë përkrahur një numër të vogël fermerësh nga rajoni i Dukagjinit, të cilët kanë prodhuar në përputhje me parimet e bujqësisë organike me mbështetjen e shoqatës SHBOK. • Fillimi i bashkëpunimit ndërkufitar, me mbështetje të vazhdueshme nga burime të ndryshme financimi në fushën e arsimit dhe trajnimit, vizitave studimore (Shqipëri, Kroaci, Serbi, Holandë, Zvicër, Gjermani dhe vende të tjera), dhe botimi i broshurave dhe një buletini për bujqësinë organike.
2004	• Ekspertiza fillestare për hartimin e bazës ligjore për Bujqësinë Organike është siguruar në vitin 2004 nga projekti AVALON nga Holanda dhe ka filluar përgatitja e standardeve organike me mbështetjen e SHBOK-ut.
2008	• Raporti i parë për programin e zhvillimit të bujqësisë organike është përgatitur nga projekti "Mbështetja Institucionale e Ministrisë së Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural" (ISMAFRD). • MBPZHR nxori Ligjin e parë për Bujqësinë Organike.

2009	Fermerët e parë organikë u certifikuan për PPJD dhe mjaltë.
2011/12	Me mbështetjen e projektit KOSAGRI është nxjerrë Ligji i ri për bujqësinë organike dhe është miratuar nga Kuvendi.
2013	Është themeluar shoqata “Organika”, që përfaqëson operatorët kryesorë të sektorit për PPJD dhe BMA, me objektiva për të përmirësuar bashkëpunimin ndërmjet akterëve të sektorit organik, për të promovuar produktet organike nga Kosova dhe për të avokuar për zhvillimin e sektorit organik.
2016/2017	- Udhëzimet administrative për zbatimin e ligjit për Bujqësinë Organike janë përpunuar gjatë viteve 2014-2017 nga specialistët e TAIEK dhe KOSAGRI dhe paketa e kompletuar është prezantuar në vitin 2017. - Nis programi i parë i subvencionimit shtetëror për të mbështetur bujqësinë organike.
2018	U publikua plani i parë “Plani i Veprimit për Bujqësi Organike 2018-2021” (PVBO 2018-2021), i përpunuar nga një ekip i MBPZHR-së (Kosovë), dhe CIHEAM – Bari (Itali).
2019	Organika bëhet anëtare e IFOAM Organics International
2022	- Konceptet e para të zhvillimit të kapaciteteve janë zhvilluar nga grupet e palëve të interesit dhe FiBL për zinxhirët e vlerave për BMA, manaferrat dhe perimet organike në kuadër të projektit SIREDE. - PVBO 2018-2021 është vlerësuar nga palët e interesit të sektorit, të ndihmuar nga Organics4Development nga Zvicra. Është baza për PVBO 2023-2026.

Burimi: PVBO Kosovë 2018-21, programi SIREDE dhe intervistat

1.2 Statusi i sektorit 2022

1.2.1 Vështrim i përgjithshëm

Përkundër dinamikës së fundit dhe një historie prej 20 vitesh, të Bujqësisë Organike dhe grumbullimit të egër në Kosovë, Bujqësia Organike është ende në nivel *niche* me 0.4% të sipërfaqes totale të kultivuar bujqësore (shih tabelën 2).

Tabela 2: Zhvillimi i sipërfaqes së certifikuar organike ndërmjet viteve 2019 – 2020⁴

Country	Year	Organic area (farmland) [ha]	Organic area share of total farmland [%]
Kosovo	2019	1'036.00	0.25
	2020	1'604.00	0.38

Megjithatë, së fundmi, filluar nga mbështetja teknike dhe financiare nga programi SIREDE, si dhe e nxitur nga kërkesa e tregut ndërkombëtar, ka një tendencë të konsiderueshme për të kultivuar më shumë BMA dhe manaferrat organike dhe për të filluar me provat e para testuese në prodhimin e perimeve organike. BE-ja tani prezanton Rregulloret e reja Organike, me fillimin e zbatimit të tyre më 1 janar 2022, me një periudhë tranzicioni deri në fund të vitit 2024. Palët e interesit dhe fermerët

⁴Burimi: FiBL & IFOAM – Organics international. Bota e Bujqësisë Organike. Statistikat dhe tendencat në zhvillim, 2022

organikë në Kosovë janë ende të zënë për të kuptuar kërkesat e reja dhe për të përshtatur sistemet e zinxhirëve të furnizimit organik në kushtet e strukturave dhe procedurave të reja dokumentuese të kërkuara. Palët e interesit dhe trajnerët “master” në Kosovë janë trajnuar në këtë aspekt nga FiBL përgjatë projektit SIREL.

Përveç kësaj, për tre zinxhirët e vlerave organike, BMA, frutat e imta dhe perimet, janë përpunuar konceptet e Zhvillimit të Kapaciteteve në aspektin e një udhëzuesi për të mbështetur sektorin organik në nivel individual dhe institucional.

Përpjekjet nga sektori privat për të zhvilluar më tej sektorin organik në Kosovë janë të strukturuar nga vullneti i qartë politik dhe roli i tyre vendimmarrës për të mbështetur më tej zhvillimin e sektorit organik me veprime tashmë të synuara.

Pas skadimit të PVBO 2018-2021 në fund të vitit 2021, në vitin 2022 filloi procesi i hartimit të një PVBO të ri 2023 – 2026, i cili përfshin nevojat, synimet dhe veprimet që duhen ndërmarrë për nxitjen e zhvillimit afatgjatë dhe të përshtetshëm të bujqësisë organike.

PVBO i ri parashikon një ndërgjegjësim më të fortë për bujqësinë organike midis fermerëve, publikut të gjerë, politikëbërësve dhe donatorëve duke krijuar kështu interes shtesë për këtë mundësi për zhvillim të qëndrueshëm.

1.2.2 Prodhimi dhe përpunimi

Prodhimi

Prodhimi organik në Kosovë po zhvillohet në mënyrë stabile. Produktet pyjore jo-drusore (PPJD) dominonin eksportin e produkteve organike nga Kosova për shumë vite, megjithatë, në ditët e sotme produktet organike të prodhimit bujqësor eksportohen gjithnjë e më shumë.

Në vitin 2020, janë kultivuar 1604 ha sipas standardeve organike nga 66 operatorë organik, duke i shtuar edhe 373 488 ha sipërfaqe të certifikuar për grumbullimin e egër organik.

Prodhimi dhe grumbullimi i BMA-ve ka rëndësinë më të madhe ekonomike në sektorin organik të Kosovës. Gjithsej 35 kompani të certifikuar operojnë në sektorin organik të BMA-ve dhe 45 qendra grumbulluese për BMA-të mbulojnë të gjithë territorin e Kosovës. Qendrat grumbulluese organizojnë mbledhjen, tharjen dhe gjysmë-përpunimin e bimëve të egra dhe mjekësore dhe gjenerojnë të ardhura për 3200 grumbullues.⁵

Përveç grumbullimit të PPJD dhe kultivimit të BMA-ve, kategoritë më të rëndësishme të produkteve janë farat vajore, perimet dhe drithërat (shih tabelën 3).

Tabela 3: Përdorimi i sipërfaqes organike në Kosovë sipas kategorive të produkteve në vitin 2020⁶

Kategoria e produkteve	Sipërfaqja (ha)
Farat vajore	324
Perimet	147

⁵ Avdiu, V. (2022): Bujqësia organike, harmonizimi ligjor, transpozimi, certifikimi dhe qasja në tregun e mallrave organike. Në punimet e Takimit të parë të Grupit Punues Këshillues Rajonal të Ekspertëve REAWG për Bujqësinë Organike në kuadër të “Dialogut të Politikave Bujqësore Gjermania e Ballkanit Perëndimor” (09.-11.03.2022), Prishtinë

⁶ FiBL & IFOAM – Organics international. Bota e Bujqësisë Organike. Statistikat dhe tendencat në zhvillim, 2022

Drithërat	119
Pemët e arvore	11

Burimi: FiBL & IFOAM – Organics international (2022)

Në ditët e sotme prodhimi i frutave të imëta dhe prodhimi i specit organik janë aktivitete të cilat janë promovuar dhe pilotuar kohët e fundit dhe do të zhvillohen më tej sipas kushteve të tregut vendas, rajonal dhe ndërkombëtar.

Sipas raportit fillestar të papublikuar nga SIREN në vitin 2020, i gjithë prodhimi organik në Kosovë ende ka mungesë të kapaciteteve teknike dhe fermerët kanë vështirësi për të pasur qasje në inputet organike efektive, të cilat janë miratuar nga organet certifikuese. Të dyja sfidat e përshkruara, në të kaluarën kanë shkaktuar pasoja në rendimente dhe cilësi më të ulëta të produktit.

Përpunimi

Në vitin 2020, gjithsej 21 përpunues organikë kishin një certifikatë të vlefshme organike. Shumica e aktiviteteve të përpunimit lidhen me tharjen dhe përpunimin e BMA-ve ose ngrirjen e frutave të imëta për t'i bërë gati për kërkesat e eksportit.

1.2.3 Tregjet e brendshme dhe konsumi

Ndërgjegjësimi për parimet dhe përfitimet e prodhimit organik në mesin e fermerëve dhe konsumatorëve në Kosovë është ende i ulët edhe pse ideja e Bujqësisë Organike gëzon një reputacion të mirë përpos që përceptohet si më e shtrenjtë. Njerëzit nuk kanë njohuri mjaftueshëm për rregulloret dhe certifikimet obligative dhe interesimi për të blerë ushqime organike është ende i ulët. Prandaj, akterët e tregut si shitësit me pakicë nuk i kanë shtyrë ende artikujt ushqimorë organikë në treg.

Përveç kësaj, fuqia blerëse e konsumatorëve në tregun vendas është ende e ulët dhe siguria ushqimore është shqetësimi kryesor për sektorin primar. Megjithatë, produktet e etiketuara organikisht me origjinë vendase dhe ato të importuara mund të vërehen herë pas here për disa grupe produktesh (p.sh. vezët, barishtet, lëngjet, mjalti).

1.2.4 Tregjet e eksportit

Gjatë viteve të fundit, eksportuesit nga Kosova kanë krijuar partneritete të forta biznesi me tregtarët kryesisht në Evropë. Shumica e aktiviteteve të eksportit kanë të bëjnë me produkte gjysmë të përpunuara me një vlerë prej 12 milionë euro. Pothuajse i gjithë prodhimi i produkteve organike të certifikuara në Kosovë (95%) eksportohet. Destinacionet kryesore të eksportit janë Gjermania, Austria dhe Zvicra.⁷

Tregu i eksportit dhe perspektivat e tij janë shtytësit kryesorë në bujqësinë organike në Kosovë. Ndërsa në fillim janë eksportuar BMA-të organike të grumbulluara si bimë të egra, kërkesa është rritur gjatë viteve të fundit dhe qendrat e grumbullimit kanë filluar të kontraktajnë fermerët për të kultivuar BMA organike.⁸

⁷ Avdiu, V. (2022): Bujqësia organike, harmonizimi ligjor, transpozimi, certifikimi dhe qasja në tregun e mallrave organike. Në punimet e Takimit të parë të Grupit Punues Këshillues Rajonal të Ekspertëve REAWG për Bujqësinë Organike në kuadër të "Dialogut të Politikave Bujqësore Gjermania e Ballkanit Perëndimor" (09.-11.03.2022), Prishtinë

⁸ Organika (2019): Vlerësimi i produkteve pyjore jo-drusore dhe sektorit të bimëve mjekësore dhe aromatike.

Midis 2018 dhe 2021, sasia totale e eksportuar në vendet e BE-së luhet midis 361 dhe 522 tonë. BMA-të janë deri tani grupi më i madh i produkteve të eksportuara, të ndjekura nga frutat (d.m.th. frutat e imëta), erëzat, farat dhe perimet.

Ka një rritje të qartë të eksportit të BMA-ve, ndërsa vëllimi i eksportit të pemëve dhe perimeve ka shënuar rënie brenda periudhës 2018-2021. (shih tabelën 4).

Tabela 4: Zhvillimi i eksporteve organike nga Kosova në BE ndërmjet 2018 dhe 2021, sipas kategorive të produkteve⁹

Vëllimi i eksportuar (t)	viti			
Kategoria e produkteve	2018	2019	2020	2021
Zhardhokët, rrënjë dhe bimët e gjalla (MAP)	200	266	207	328
Frutat	259	132	56	80
Arrore dhe erëza	62	11	7	74
Fara të ndryshme	1	26	19	24
Perime të freskëta, të ftohta dhe të thata	14	32	61	12
Farërat vajore , përjashtuar farërat e sojës	8	15	11	3
Ushqim dhe përbërës ushqimi për kafshë	-	-	1	-
Çajra	-	6	-	-
Total	544	489	361	522

Destinacionet kryesore të eksportit të produkteve organike nga Kosova në vendet e BE-së janë Gjermania, Austria dhe së fundi edhe Lituania, Sllovenia dhe Kroacia (shih tabelën 5).

Tabela 5: Zhvillimi i eksporteve organike nga Kosova në BE ndërmjet 2018 dhe 2021, sipas vendeve importuese¹⁰

Vëllimi i eksportuar (ton)	viti			
Vendi i importit	2018	2019	2020	2021
Gjermania	139	268	258	335
Austria	86	79	72	61
Letonia	-	-	-	40
Sllovenia	-	-	-	40
Kroacia	-	-	-	37
Italia	-	-	3	9
Belgjika	99	-	-	-
Republika Çeke	159	140	-	-
Franca	-	3	8	-
Hungaria	60	-	-	-
Holanda	1	-	20	-
Total	544	489	361	522

⁹EC (2022): Përmbledhje e tregjeve bujqësore - importet e produkteve organike agroushqimore nga BE (Analiza e të dhënave nga TRACES)

¹⁰EC (2022): Përmbledhje e tregjeve bujqësore - importet e produkteve organike agroushqimore nga BE (Analiza e të dhënave nga TRACES)

Zvicra importoi BMA të certifikuara organike në vitin 2020 nga Kosova me një vëllim prej 23 tonësh dhe asnjë kategori tjetër produkti.

Për shkak të mungesës së kapaciteteve teknike (siç është përmendur në kapitullin 1.2.2), nuk është për t'u habitur që imazhi i eksportuesve organikë nga Kosova është prapa atyre nga vendet e tjera eksportuese në Evropë. Ky është rezultat i studimit të tregut për potencialin e Frutave të imëta dhe BMA-ve organike nga Kosova për në Gjermani, Zvicër dhe Austri në vitin 2020. Intervistat me importuesit në vitin 2020 sugjeruan se ekziston një potencial i qartë për një sasi më të madhe të tregtisë së eksportit të Frutave të imëta dhe BMA-ve organike. Megjithatë, në sytë e importuesit, Kosova ka imazhin e një vendi prodhues me çmime të favorshme të produkteve, ndërsa kriteret e tjera si cilësia, besueshmëria, etj., vlerësohen më të ulëta në krahasim me vendet e tjera prodhuese.¹¹

1.2.5 Masat mbështetëse të qeverisë

Që nga viti 2016, subvencionet për hektarë për kultivimin e BMA-ve dhe kulturave të tjera si drithërat, perimet dhe frutat janë futur si premium mbi subvencionet e përgjithshme që marrin edhe fermerët konvencionalë.

Aktualisht, subvencionet për të gjitha kulturat e certifikuara organike tejkalojnë kulturat e kultivuara konvencionale vetëm me 50 euro/ha, gjë që nuk ofron një nxitje të madhe ekonomike përkatëse për fermat e reja për të kaluar në bujqësi organike.¹²Përveç kësaj, shumica e Pagesave Direkte është ulur ndjeshëm gjatë viteve të fundit (shih tabelën 6). Në ndryshim nga fermerët, mbledhësit e PPJD të certifikuar nuk marrin asnjë mbështetje financiare.

Tabela 6: Zhvillimi i Pagesave Direkte për Bujqësinë Organike në Kosovë në periudhën 2016-22¹³

Viti	Pagesa direkte për ha (EUR)
2016	200, -
2017	300, -
2018	500, -
2019	500, -
2020-2022	50, -

Mbështetje përmes PVBO 2018-21

PVBO 2018-21 përfshinë masa të ndryshme për të promovuar prodhimin, zhvillimin e marketingut, kërkimin, edukimin, trajnimin, zgjerimin, legjislacionin, certifikimin etj., të cilat janë zbatuar vetëm në një masë të caktuar (vlerësuar në 80% nga MBPZHR). Futja e sistemit të subvencioneve u drejtua

¹¹Richter, T, I. Kampermann, B. Pulai (2020): Potenciali i eksportit të manaferrave organike dhe MAP nga Kosova në Gjermani, Zvicër dhe Austri. Raporti i linjës kryesore.

¹²Udhëzimi Administrativ (MBPZHR) Nr. 07 /2021 për pagesat direkte në bujqësi për vitin 2021.

¹³Burimi: MBPZHR, Udhëzime Vjetore Administrative për Pagesat Direkte (ndërmjet 2016 dhe 2022) në Bujqësi të viteve të ndryshme.

me sukses nga qeveria. Masat e tjera, p.sh. ngritja e kapaciteteve për fermerët, për trajnerët dhe konsulentët u zbatuan kryesisht nga programet e donatorëve.

1.2.6 Rregullat, rregulloret dhe vlerësimi i konformitetit

Ligji Nr. 04/L 085 për Bujqësinë Organike është në përputhje me Rregulloren e Këshillit (EC) Nr. 834/2007 për prodhimin organik dhe etiketimin e produkteve organike, dhe rregulloren e Komisionit (KE) Nr. 889/2008 që përcakton detajet dhe rregullat për zbatimin e tij.

Me mbështetjen e specialistëve nga projekti italian KOSAGRI dhe TAIEX, MBPZHR përgatiti tetë Udhëzime Administrative me qëllim zbatimin efektiv të Ligjit 04/L 85 për bujqësinë organike dhe tabelat e Përputhshmërisë përbënin udhëzimet për UA, të cilat shpjegojnë procedurat për përafrim dhe përputhshmëri me legjislacionin e BE-së.

Udhëzime Administrative:

1. UA Nr. 01/2019 për detyrat, përgjegjësitë dhe përbërjen e Komisionit për bujqësi organike;
2. UA Nr. 02/2019 për sistemin e kontrollit të prodhimit organik, Autoritetin e Kontrollit, organet e kontrollit dhe rregullat për zbatimin e tyre;
3. UA Nr. 03/2019 për përcaktimin e rregullave për prodhimin bimor organik;
4. UA Nr. 04/2019 për përcaktimin e rregullave për prodhimin dhe ushqimin organike blegtoral;
5. UA Nr. 05/2019 për përcaktimin e rregullave për prodhimin organik të akuakulturës;
6. UA Nr. 06/2019 për kriteret, standardet dhe kushtet për importin e produkteve organike në Kosovë;
7. UA Nr. 07/2019 për përcaktimin e logos së prodhimit organik dhe kërkesat specifike për etiketim;
8. UA Nr. 08/2019 që përcakton rregullat për prodhimin dhe metodat e produkteve të përpunuara organike.

1.3 Pasqyra e Forcave, Dobësive, Mundësive dhe Kërcënimeve

Analiza SWOT e sektorit organik në Kosovë është nxjerrë nga përgjigjet në anketën online me palët e interesit dhe diskutimeve me fokus grupe në vitin 2022, dhe është prezantuar në Punëtorinë e Politikave në Prishtinë më 11 tetor 2022.

Rezultatet e përfundimtare të fortësive dhe dobësive të listuara si dhe mundësive dhe kërcënimeve, të vizualizuara në figurën 6, sugjerojnë se ka ende shumë punë për të bërë për sektorin. Megjithatë, shihen qartë edhe fortësitë e sektorit dhe mundësitë që duhen përdorur dhe shfrytëzuar nga akterët e sektorit.

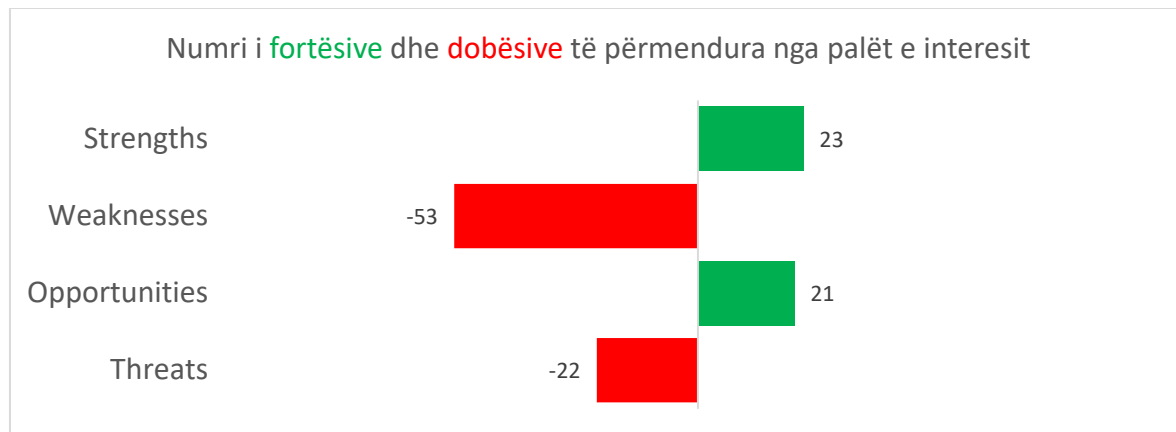

Figura 6: Krahasoni i fortësive, dobësive, mundësive dhe kërcënimeve të përmendura nga hisedarët organikë në Kosovë, nga anketa online me hisedarët nga sektori i Organikës 2022

Fortësitë

a) Sektori organik në Kosovë është në rritje të vazhdueshme

Bujqësia organike në Kosovë është rritur në mënyrë të vazhdueshme vitet e fundit. Kjo vlen si për madhësinë e sipërfaqes ashtu edhe për numrin e prodhuesve dhe përpunuesve. Kjo vlen edhe për sektorin e ofruesve të shërbimeve. Institucionet e organizuara si ofrues të shërbimeve, si shoqata Organika dhe qendra e kompetencave bujqësore IADK, kanë stabilizuar strukturat e tyre dhe kanë mundur të fitojnë më shumë ekspertizë dhe t'ua përcjellin atë fermerëve.

Përveç kësaj, Organizatat për Mbështetjen e Biznesit, si PePeKo (Perime) dhe Mjedrat në Kosovë (Fruta të imëta) janë aktive në pilotimin e parcelave dhe fermave organike.

b) Fermerët dhe përpunuesit organikë pajisen më mirë

Gjatë viteve të kaluara, disa programe donatorësh (p.sh. GIZ, PASURI, SIREN, PPSE, UNEP, USAID) mbështesin fermerët dhe qendrat grumbulluese në blerjen e pajisjeve të tharjes ose klasifikimit (BMA), në ndërtimin e objekteve ftohëse/ngjirës (Fruta të imëta), ose në blerjen e pajisjeve bujqësore për kultivimin e tokës, mbjelljen ose kontrollin e barërave të këqija.

c) Fermerët kanë forcuar gradualisht kapacitetet e tyre teknike

Gjatë viteve të kaluara, nga programe të ndryshme donatore janë ofruar trajnime teknike për palët e interesuara, fermerët dhe trajnerët e tre zinxhirëve kryesorë të rëndësishëm të vlerës, BMA-të, frutat e imëta dhe perimet. Gradualisht, ekspertiza e përbashkët po rrjedh dhe ndikon në përvojën e kultivimit me praktika moderne të fushës organike. Megjithatë, ka ende shumë punë përpara për të forcuar sektorin, kapacitetet e operatorëve organikë në mënyrë të qëndrueshme dhe stabile (të përcaktuara në Konceptet e Zhvillimit të Kapaciteteve për Sektorin e frutave të imëta, BMA-ve dhe perimeve).

Dobësitë

a) Niveli ende i ulët i kapaciteteve teknike në mesin e operatorëve organikë

Sektori organik në 20 vitet e fundit ka qenë i dominuar nga aktivitetet e grumbullimit të egër. Ndërsa, prodhimi organik i kulturave lavërtare dhe hortikulturës është ende në një fazë

pioniere/fillestare. Kjo është arsyeja kryesore që ende mungon një ekspertizë më e plotë për praktikatat e kultivimit organik. Sfidat më të mëdha teknike janë planifikimi i qarkullimeve bimore, një kontroll efektiv i barërave të këqija, menaxhimi i dëmtuesve dhe sëmundjeve, si dhe masa efektive në menaxhimin pas vjeljes.

b) Mungesa e inputeve organike

Deri më tani, në prodhimin organik të kulturave lavërtare dhe hortikulturës, fermerët organikë në Kosovë besojnë në aplikimin e inputeve organike efektive. Ato ndryshojnë në këtë pikë me praktikatat tradicionale të bujqësisë organike që janë të zakonshme në vendet e Evropës Perëndimore, ku fermerët organikë përpiqen të mbështeten në masat parandaluese të mbrojtjes së bimëve dhe të përdorin komposto dhe pleh të stallës në vend të plehrave organike. Mbi të gjitha fermerët nuk janë të vetëdijshëm, çka përfshijnë inputet organike.

Përveç kësaj, farat dhe materialet mbjellëse të cilësisë së lartë nuk janë të disponueshme në sasi të mjaftueshme.

c) Shërbim i dobët i zgjerimit për fermat organike dhe më pak kërkime në bujqësinë organike

Ndonëse vitet e fundit janë marrë shumë masa kualifikimi për këshilltarët dhe trajnerët, ende mungon një shërbim efektiv i shërbimeve këshillimore që mund të ofrojë mbështetje teknike për fermat organike (veçanërisht në vitet e para të kultivimit organik). Sidomos fermerët në periudhën e konvertimit do të kishin nevojë për programe trajnimi, ku këshilltarë me përvojë mund të bartin procesin e të mësuarit të fermerëve të rinj organikë.

Rrjetet ndërmjet institucioneve kërkimore (p.sh. universitetet) dhe sektorit privat/shoqërisë civile (biznes, OJQ, Shoqata) janë të dobëta. Në universitete, bujqësia organike vështirë se është kurs i programeve kërkimore dhe i ngjarjeve mësimore. Rezultatet e hulumtimeve nuk janë mirë të publikuara dhe nuk janë lehtë të gjindshme.

d) Fermat e vogla në Kosovë nuk i kanë mundësitë e përdorimit efektiv të shumicës së teknologjive moderne

Fermat tipike organike në Kosovë janë ferma mikro ose të vogla. Këtyre fermave u mungon kapitali financiar për investim. Por gjithashtu, madhësia e fermës është shumë e vogël për të kthyer investimet. Puna në kooperativa, e organizuar, për të ndarë pajisjet me anëtarët e tjerë të fermave nuk është praktikë e zakonshme në mesin e fermerëve në Kosovë. Ky fakt mund të shihet edhe si një nga arsyet për rendimentet e ulëta dhe cilësitë e ulëta të produktit.

Mundësitë

a) Kushtet e favorshme natyrore dhe vullneti politik për të mbështetur sektorin organik

Kosova ka kushte të favorshme natyrore dhe politike për bujqësinë organike. Kushtet e motit dhe të tokës janë të përshtatshme për prodhimin e kulturave lavërtare dhe hortikulturës. Qeveria është e gatshme të mbështesë fermerët organikë me subvencione të lehta dhe të ndjekë rrjedhën e aktiviteteve, të shënuara në Planin e Veprimit Organik.

b) Programet e donatorëve po mbështesin bujqësinë organike

Kosova është një nga vendet në Evropë me mbështetjen më të madhe të donatorëve për kokë banori. Një pjesë e madhe e fondeve të donatorëve i dedikohen programeve bujqësore, të cilat kryesisht promovojnë bujqësinë organike si burim i rëndësishëm për të krijuar vende pune në zonat rurale dhe për të kontribuar në zbutjen e varfërisë.

c) Programet e ndërtimit të kapaciteteve mund të forcojnë kapacitetet teknike

Shumica e programeve të donatorëve për bujqësinë përfshijnë trajnime për trajnerë ose fermerë. Kjo është e rëndësishme për të forcuar kapacitetet e sektorit organik. Megjithatë, deri më tani, masat që ofroheshin si të vetme dhe të veçanta, dhe nuk ishin të lidhura sistematikisht dhe kronologjikisht me njëra-tjetrën, nuk ishin holistike, pasi deri më tani mungon një program gjithëpërfshirës i zhvillimit të kapaciteteve.

d) Kërkesa ndërkombëtare për produkte organike

Kërkesa ndërkombëtare ka qenë shtytësi kryesor i zhvillimit të sektorit organik në Kosovë gjatë 10 viteve të fundit. Edhe pse në vitin 2022 kërkesa për produkte organike në shumë nga vendet e synuara është në ngadalësim për shkak të krizës ekonomike, por ka një prognozë të qartë afatgjatë për një rritje të mëtejshme të tregjeve organike në vendet e synuara. Kjo do të tërheqë më shumë fermerë për të kaluar në bujqësi organike ose për të rritur prodhimin e tyre organik ose aktivitetet tregtare.

e) Fermerët janë të hapur për prodhim organik

Sidomos tek disa fermerë të rinj, ka një interes të madh për të mësuar se si të menaxhojnë një fermë sipas standardeve dhe parimeve organike përkundër faktit që interesi për t'u marr me bujqësi është duke rënë. Këta fermerë janë mendjehapur dhe të etur për të qenë pjesë e programeve të trajnimit ose platformave organike të palëve të interesuara.

f) Zinxhirët e rinj të vlerës organike në zhvillim

Edhe pse kultivimi i BMA-ve dhe grumbullimi i egër PPJD janë aktivitete tradicionale të sektorit organik në Kosovë, gjatë viteve të fundit edhe palët e interesuara nga sektori i frutave të imëta dhe perimeve mund të binden që të pilotojnë demonstrime organike ose të fillojnë prodhimin organik. Gjithashtu, këtu shtytësit kryesorë janë nga tregjet ndërkombëtare.

Përveç kësaj, ka potencial për më shumë kultura bujqësore organike për t'u eksportuar në tregjet ndërkombëtare. Kjo do t'u mundësonte fermerëve, të cilët kultivojnë BMA, të planifikojnë rotacionet e duhura të të korrave, duke përfshirë bishtajore për fiksimin e azotit në tokë.

Rreziqet**a) Kriza globale ekonomike dhe klimatike mund të dobësojë zhvillimin e sektorit organik**

Ndryshimet klimatike dhe tendencat aktuale të inflacionit kanë potencialin të shkaktojnë dëme të konsiderueshme ekonomike për shoqëritë civile në nivel global. Gjithashtu, nga kjo krizë janë prekur edhe tregjet kryesore të synuara për eksportet e produkteve organike. Si pasojë, fuqia blerëse e konsumatorëve mund të ulet dhe gatishmëria për të blerë produkte organike me çmime premium si pasojë mund të kufizohet. Kjo pengon jo vetëm zhvillimin e perspektivës në tregjet e eksportit, por kufizon edhe mundësitë për të krijuar një treg më të gjerë të brendshëm për mallrat organike.

Rritja e pritshme e periudhave të thatësisë dhe shirave të dendur e bëjnë më sfidues prodhimin e çdo produkti bujqësor. Në tendencë kjo mund të bëjë që fermerët të besojnë se përdorimi i inputeve konvencionale është i rëndësishëm për të pasur një prodhim më të sigurt dhe më elastik.

b) Ndërgjegjësimi i ulët i konsumatorëve për prodhimin dhe produktet organike

Në të kaluarën, pak është investuar në Kosovë për të promovuar konceptin e bujqësisë organike tek konsumatorët. Prandaj, konsumatorët shpesh nuk janë të vetëdijshëm se çfarë do të thotë "organike" për sa i përket etiketimit të ushqimit, përkatësisht çfarë do të thotë saktësisht bujqësia organike. Pa

këtë njohuri, konsumatorët nuk do të njohin një vlerë më të lartë për produkte të tilla dhe gatishmëria për të pranuar çmime më të larta për produktet organike do të kufizohet në disa grupe të konsumatorëve.

c) Mbështetja dhe udhëheqja e pamjaftueshme e MBPZHR

Palët e interesit në Kosovë shprehin brengën se MBPZHR nuk po e mbështet mjaftueshëm Bujqësinë Organike dhe nuk e merr me të vërtetë udhëheqjen në zbatimin e aktiviteteve të planifikuara të Planit të Veprimit Organik 2018-21.

d) Mungesa e fuqisë punëtore në zonat rurale

Palët e interesit përshkruajnë për të gjithë zinxhirët e vlerave organike (BMA, frutat e imëta, perime), se fuqia punëtore po largohet gjithnjë e më shumë nga fshatrat dhe sektori i bujqësisë. Të tre sektorët e prodhimit përdorin metoda prodhimi intensive të punës. Përveç kësaj, fermat e vogla në Kosovë nuk mund të përdorin pajisje teknike për të zëvendësuar fuqinë e munguar punëtore në të njëjtën mënyrë siç fermat më të mëdha mund të përdorin teknologji të tilla. Veçanërisht personat e rinj e të mençur kanë tendenca të migrojnë në qytete.

e) Jo / marzhe të ulëta çmimi për produktet organike

Aktualisht, fermat konvencionale marrin çmime relativisht të larta për produktet e tyre dhe për këtë arsye marzha shtesë për produktet organike është shumë e ulët (p.sh. në prodhimin e frutave të imëta ose perimeve) për të mbuluar kostot shtesë të certifikimit ose prodhimit të bujqësisë organike. Kjo mund të pengojë gatishmërinë e fermave të mëtejshme për të kthyer prodhimin e tyre në bujqësi organike.

f) Kosto të larta për certifikimin organik dhe inputet

Kostot e certifikimit për fermat mikro dhe të vogla janë jashtëzakonisht të larta në krahasim me fermat më të mëdha pasi procedura e inspektimit dhe certifikimit është e krahaseshme pavarësisht nga madhësia e një ferme. Gjithashtu, inputet e disponueshme janë mjaft të shtrenjta sipas opinioneve të palëve të interesit.

Çfarë do të thotë për politikën dhe Planin e ri të Veprimit në Bujqësinë Organike?

Bujqësia organike në Kosovë vazhdon të përballlet me sfida të mëdha. Këto përfshijnë strukturën në shkallë të vogël të bujqësisë, mungesën e punëtorëve të thjeshtë dhe të kualifikuar në ferma, mungesën e njohurive dhe përvojës në bujqësinë organike dhe kostot relativisht të larta për përdorimin e inputeve ose certifikimit. Përveç kësaj, ka mungesë të shërbimeve të mjaftueshme kërkimore dhe këshilluese nga të cilat fermerët organikë në Kosovë mund të përfitojnë drejtpërdrejt.

Palët e interesit të sektorit organik janë të paqëndrueshëm, financiarisht të cenueshëm dhe varen fuqishëm nga mbështetja financiare e programeve të donatorëve.

Pritet që donatorët të investojnë në zhvillimin e mëtejshëm të bujqësisë organike edhe në të ardhmen, pasi ajo ofron mundësi për të krijuar të ardhura më të larta dhe do të kontribuojë në një zhvillim rural, ku bujqësia është më elastike reziliente financiarisht dhe ekologjikisht.

Megjithatë, sektori i politikave si dhe sektori privat do të duhet të shkëmbejnë dhe bashkëpunojnë më shumë për t'i bërë programet mbështetëse më efektive. Kjo gjithashtu implikon një pronësi më të fortë të MBPZHR-së në procesin e implementimit të një PVBO të ri.

Si zgjidhje, MBPZHR ose Organika mund të ftojë palët e interesuara në takimet e rregullta të grupeve të punës dhe të koordinojnë zbatimin e masave të planifikuara në planin e ri të PVBO.

1.4 Nevojat e sektorit

Punëtoritë, anketat dhe diskutimet në fokus grupe që po përgatitnin PVBO-in identifikuan nevojat në fushën e zhvillimit të kapaciteteve në nivel ferme, përpunimit, tregtimit dhe nivelit të ofruesve të shërbimeve.

Detajet të seminareve janë paraqitur në aneks në detaje në kapitullin 6.3.1 për sektorin BMA, në 6.3.2 për sektorin e pemëve të imëta dhe në 6.3.3 për sektorin e perimeve. Ato reflektojnë dhe pasqyrojnë rezultatet e SWOT në kapitullin 1.3.

Në **nivel ferme**, sektori organik në Kosovë ka nevojë:

- Mbështetje të mëtejshme financiare nga donatorët dhe qeveria;
- Programet e trajnimit sistematik, të mësimi nga kolegët dhe trajnimit;
- Ndërgjegjësimi për prodhimin organik;
- Sigurimi i të dhënave të tregut dhe prodhimit;
- Sigurime të cilat do të mbulonin humbjet në periudhat e tranzicionit për të ulur rreziqet për fermerët.

Në **nivel përpunues dhe tregtar**, sektori organik në Kosovë ka nevojë:

- Mbështetje të mëtejshme financiare nga donatorët;
- Trajnimi i fermerëve se si të përmbushin standardet e kërkuara të cilësisë për përpunimin organik;
- Lobimi dhe avokimi për konsumatorët në Kosovë për përfitimet prej produkteve organike.

Në **nivel të ofruesve të shërbimeve**, sektori organik në Kosovë ka nevojë:

- Trajnimi personal i trajnerëve dhe konsulentëve;
- Vizita shkëmbimi me prodhuesit organikë në vendet fqinje (shkëmbim përvojash, praktikash, ndërtimi i një rrjeti ndërkombëtar të të mësuarit nga kolegët);
- Njohja me standardet organike;
- Njohja me metodat e prodhimit organik (plehërimi, menaxhimi i dëmtuesve dhe sëmundjeve, menaxhimi i barërave të këqija, rrotacioni bimor);
- Materiale trajnuese për prodhimin organik në fermë dhe në nivel përpunues;
- Trajnim për disponueshmërinë dhe aplikimin më të mirë të inputeve organike.

Part 2 Fushëveprimi i PVBO dhe zhvillimi i tij

2.1 Rëndësia e Planeve të Veprimit Organik në nivel ndërkombëtar

Bujqësia organike ka evoluar rreth 100 vjet më parë në pjesë të ndryshme të botës dhe ka parë një rritje të madhe dhe të vazhdueshme për sa i përket prodhimit organik, përpunimit, tregtisë dhe konsumit. IFOAM Organics International, ombrella globale e lëvizjes organike bën dallimin midis Organik 1.0 (koha e pionierëve organikë), Organik 2.0 (zhvillimi i tregut dhe përshkrimi i praktikave organike në standarde dhe rregullore) dhe Organik 3.0¹⁴. Ky i fundit është vizioni për përdorimin e Bujqësisë Organike për zhvillim të qëndrueshëm duke përfshirë dimensionin ekonomik, social dhe mjedisor dhe duke kontribuar në Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDG). Qasja e Bujqësisë Organike bazohet në parimet e Shëndetit, Ekologjisë, Drejtësisë dhe Kujdesit. Ajo e sheh veten si një sistem prodhimi të bazuar në traditën, inovacionin dhe shkencën që promovon një cilësi të mirë jetese për të gjithë ata që janë të përfshirë. Në shumicën e vendeve, rregulloret organike ose standardet kombëtare përcaktojnë detajet e prodhimit, përpunimit dhe etiketimit me të cilat operatorët mund të certifikojnë proceset e tyre të prodhimit.

Që nga mesi i viteve 1990, gjithnjë e më shumë vende zhvilluan *Plane Kombëtare të Veprimit Organik* si një instrument për të koordinuar dhe nxitur zhvillimin e sektorit organik, për të saktësuar strategjitë e palëve të interesuara dhe për të udhëhequr përcaktimin e politikave. Për shembull, komisioni i BE-së miratoi Planin Evropian të Veprimit për Ushqimin Organik dhe Bujqësinë në 2004, 2014 dhe 2020 dhe gjithashtu shumica e vendeve të BE-së kanë plane të tilla. Ndërsa shumë plane kombëtare të veprimit fokusohen në politikat qeveritare, instrumenti përdoret gjithashtu për të theksuar dhe planifikuar kontributet e shoqërisë civile ose të sektorit privat. Këto plane shpesh identifikojnë objektiva p.sh. për sa i përket pjesës së organikës në tokën bujqësore. Ato ndërtojnë gjithashtu një kornizë strategjike, informojnë politikëbërjen dhe identifikojnë investimet dhe veprimet e nevojshme nga qeveria dhe shpeshherë edhe nga akterë të tjerë.

Bujqësia organike është inovacion si e tillë dhe kërkon marrjen e një roli të qenit një pionier në sistemin e bujqësisë dhe ushqimit. Megjithatë, ajo është ende larg nivelit të duhur dhe kërkon vëmendjen e qeverive për të përdorur në mënyrë optimale përfitimet e tij private dhe publike, siç shprehen për shembull në Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm të OKB-së (SDG).

Për të qenë plotësisht besimplotë në Organikën, kërkon të orientohemi në ndryshime të praktikave konvencionale drejt vlerave, duke përfshirë prodhimin, marrëdhëniet e shkëmbimit, shërbimet mbështetëse dhe në përcaktimin e politikave. Sistemet organike janë nga njëra anë më reziliente dhe më të qëndrueshme, dhe nga ana tjetër ato ofrojnë përfitime shoqërore dhe mjedisore. Megjithatë, kalimi në organik ka rreziqet e veta dhe kërkon njohuri intensive.

FiBL, instituti i kërkimit për bujqësinë organike ka hulumtuar gjerësisht praktikën e mira të përcaktimit të planit kombëtar të veprimit organik në kuadrin e një projekti të BE-së dhe ka nxjerrë në 2008 dhe ka përditësuar në 2018 një manual për përcaktimin e planit kombëtar të veprimit.¹⁵ Ky manual që ofron praktika të mira në zhvillimin e Planit të Veprimit Organik ka mbështetur këtë PVBO të Kosovës.

¹⁴ IFOAM Organics International, 2018, Organic 3.0: <https://www.ifoam.bio/about-us/our-history-organic-30>

¹⁵ FiBL, 2018, Planet Organike të Veprimit. Zhvillimi, Zbatimi dhe Vlerësimi, <https://www.fibl.org/en/shop-en/1507-organic-action-plans>

Republika e Kosovës ka miratuar Planin e saj të parë Kombëtar të Veprimit Organik për periudhën 2018-2021 pas një procesi të zhvillimit prej dy vitesh. Plani është zhvilluar në kuadër të projektit KOS-AGRI nga bashkëpunimi Italian me mbështetjen e CIHEAM Bari në bashkëpunim me Fakultetin e Bujqësisë dhe Veterinarisë të Universitetit të Prishtinës. Ku PVBO i parë tani ka skaduar.

2.2 Funksionet e Planeve të Veprimit Organik

¹⁶Planet e Veprimit Organik janë përdorur për një nivel të ndryshëm suksesi. Kur përdoren në mënyrë efektive, ato janë një mjet thelbësor për të koordinuar brenda dhe ndërmjet qeverisë, sektorit privat dhe shoqërisë civile për të drejtuar zhvillimin organik. Planet Organike të Veprimit shërbejnë si instrument strategjik për qeveritë dhe sektorin në tërësi për të arritur qëllimet e politikave. Kjo është veçanërisht e rëndësishme kur synimet e shumta të politikave si rritja dhe zhvillimi i sektorit organik, zhvillimi ekonomik, tregu dhe zhvillimi rural dhe mjedisi, shëndeti publik dhe përfitimet shoqërore duhet të merren parasysh. Planet e veprimit mund të ndihmojnë në krijimin e sinergjive dhe shmangien e politikave kontradiktore, duke siguruar gjithashtu që masat e ndryshme të jenë plotësuese. Për më tepër, planet e veprimit lejojnë që pengesat specifike të adresohen më mirë dhe ato mundësojnë përfshirjen e gjerë të palëve të interesuara në formulimin e politikave. Ato varen nga forume efektive dhe gjithëpërfshirëse për të zhvilluar një vizion strategjik.

Duke vlerësuar rëndësinë e përcaktimit të politikave publike, koncepti i ushqimit organik dhe bujqësisë nuk u zhvillua nga politikëbërësit dhe ekspertët teknikë që iu përgjigjën një nevojë të veçantë politikash. Ndryshe nga shumë politika të zhvillimit agro-mjedisor dhe rural, ajo ka evoluar si një lëvizje sociale për ndryshime bujqësore dhe është e drejtuar nga tregu. Kërkesa në rritje për ushqim organik nxjerr në pah potencialin e tij si një mundësi e qëndrueshme biznesi për palët e interesuara agro-ushqimore.

Për politikëbërësit, sfida është të mbështesin një qasje shumë-funksionale të ushqimit organik dhe sistemeve të bujqësisë, e cila mund të kënaqë qëllimet dhe prioritetet e ndryshme të një game të ndryshme grupesh interesi, dhe ta bëjnë këtë në një partneritet 'publiko-privat' me Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme (NVM), dhe organizatat e shoqërisë civile. Objektivi i përgjithshëm është balancimi i iniciativave të shtytjes së ofertës dhe kërkesës për të arritur një zhvillim të qëndrueshëm të bujqësisë organike.

Planet e veprimit të organikës zakonisht kanë përfshirë objektiva për proporcionin e tokës bujqësore që do të menaxhohet në mënyrë organike brenda një periudhe të caktuar kohore, dhe në disa raste që proporcioni i tregut ushqimor të jetë organik. Përveç kësaj, planet e veprimit fokusohen në një kombinim të fushave të mëposhtme:

- Mbështetje e drejtpërdrejtë për menaxhimin e mjedisit dhe tokës;
- Këshilla, trajnimi dhe edukimi i prodhuesve;
- Iniciativat e prokurimit publik;
- Edukimi dhe promovimi i konsumatorëve;
- Zhvillimi i tregut dhe mbështetja e infrastrukturës;
- Hulumtimi dhe inovacioni për bujqësinë organike;

¹⁶ FiBL etj. al., 2018, Planet Organike të Veprimit, Zhvillimi, Zbatimi dhe Vlerësimi.
https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1507-organic-action-plans_1.pdf

- Mbështetje në lidhje me inspektimin dhe certifikimin;
- Vlerësimet e situatës aktuale dhe efektiviteti i planeve të mëparshme të veprimit dhe procedurave për monitorimin e ndikimeve.

PVBO i Kosovës ofron një pasqyrë të historisë dhe statusit të Bujqësisë Organike në Kosovë. Ai identifikon nevojat, synimet dhe veprimet që duhen ndërmarrë për nxitjen e zhvillimit afatgjatë dhe të përshpejtuar të bujqësisë organike. PVBO gjithashtu kontribuon në rritjen e ndërgjegjësimit për bujqësinë organike midis fermerëve, publikut të gjerë, politikëbërësve dhe donatorëve duke krijuar kështu interes shtesë për këtë mundësi për zhvillim të qëndrueshëm. Ai gjithashtu kontribuon në vendosjen e bujqësisë organike si pjesë integrale e politikës kombëtare bujqësore dhe programeve të zhvillimit rural.

2.3 Mësimet e nxjerra nga Planifikimi i Veprimit Organik në mbarë botën

Manuali i FIBL për Planifikimin e Veprimit Organik ¹⁷ka analizuar përvojat e shumë proceseve të planifikimit të veprimit dhe nxjerr disa përfundime që janë zbatuar në përgatitjen e këtij plani dhe duhet të merren parasysh në zbatim, monitorim dhe vlerësim. Mësimet përkatëse ndërkombëtare përfshijnë:

- Planifikimi i Veprimit Organik duhet të fillojë me analizat sektoriale dhe vlerësimin e planeve të mëparshme.
- Planet e qeverisë kanë nevojë për udhëheqjen e qeverisë. Në të njëjtën kohë, përfshirja e palëve të interesuara në të gjitha fazat është një parakusht i pronësisë së sektorit dhe mbështetjes së zbatimit për të arritur objektivat e planifikuara.
- Përmbajtja e planit duhet të jenë relevante me nevojat e palëve të interesuara dhe angazhimin e sektorit. Objektivat dhe masat duhet të jenë specifike, të matshme dhe të arritshme. Ai gjithashtu ka nevojë për koherencë me instrumentet e tjera të politikave.
- Duhet të ndahen burime të mjaftueshme për zbatimin e veprimeve dhe për menaxhimin dhe monitorimin e planit.
- Suksesi fillon me planifikim, por kërkon zbatim dhe përforsim. Vullneti politik për të ndjekur planet e investimeve duke përfshirë qeverinë dhe sektorin privat është parakusht që planet e mençura të mund të kenë sukses.
- Një qasje e ekuilibruar ndaj bashkëpunimit dhe konkurrencës në të gjitha nivelet është e rëndësishme. Mundësitë e brendshme dhe ndërkombëtare materializohen nëse kornizat dhe strukturat e tregut janë të favorshme për prodhimin dhe tregtinë.

2.4 Mësimet e nxjerra nga Plani i Veprimit 2018 - 2021

Vlerësimi i gjerë i PVBO 2018 -2021 nëpërmjet anketës dhe seminareve të ndryshme me rreth 120 pjesëmarrës, prej tyre rreth 60% fermerë, 20% qeveria, 10% sektori privat dhe 5% shoqëria civile (megjithatë vetëm 1/3 ishin gra dhe shumica mbi 40 vjeç), shfaqë mësimet kryesore, të cilat janë:

¹⁷ FiBL etj. al., 2018, Planet Organike të Veprimit, Zhvillimi, Zbatimi dhe Vlerësimi.

- Vlerësim shumë i lartë i sektorit për ekzistencën e një PVBO dhe mundësinë për të marrë pjesë në vlerësim dhe zhvillim. Rëndësia u vlerësua shumë e lartë; megjithatë, promovimi ka qenë i pamjaftueshëm dhe shumë prej tyre nuk ishin në dijeni të PVBO deri më tani.
- Cilësia e mirë e prezantimit të PVBO dhe përmbajtja e tij krijon besim dhe siguri për zhvillimin e sektorit. 60% e palëve të interesuara janë të gatshëm të përdorin instrumentin për qëllime strategjike dhe 23% për informacion. Vetëm 17% nuk shohin asnjë qëllim në PVBO.
- Qëllimi dhe funksioni i PVBO nuk do të jetë një meny donatorësh për të zgjedhur, por një plan sektorial me angazhimet e palëve të interesuara për të punuar në të njëjtin drejtim. Veprimet e identifikuar nuk janë dëshirë, por pjesë e planifikimit institucional.
- Palët e interesit vlerësojnë një qasje holistike dhe duan të shohin masa me prioritet pak a shumë të barabarta në të gjitha fushat. Investimet në pagesat direkte për fermerët dhe lehtësimi i zinxhirit të vlerës vlerësohen si masa të rëndësishme. Zbatimi i ligjit për organiken është gjithashtu po aq i rëndësishëm.
- Palët e interesit nënvizojnë se një plan i mirë ka nevojë për zbatim të mirë. Ata duan investime më të larta në menaxhim, monitorim, transparencë dhe llogaridhënie për të theksuar se zbatimi është i garantuar.
- Është e rëndësishme që të gjitha institucionet (p.sh. autoritetet kompetente qeveritare, certifikimi, këshillimi, furnizuesit e inputeve, përpunimi/tregtimi, koordinimi i sektorit etj.) të funksionojnë mirë, të jenë efektiv dhe efikas.
- Deri më tani, shumë theks i është dhënë mundësive të eksportit dhe tregjeve të eksportit. Ndërsa kjo duhet të vazhdojë dhe mundësitë të eksplorojnë mirë, mundësitë e brendshme nuk duhet të neglizhohen dhe t'i nënshtrohen prioritetëve të reja. Diversifikimi i prodhimit, disponueshmëria në nivel të shitjes me pakicë dhe rritja e kërkesës së konsumatorëve janë çelësi për zhvillimin e tregut kombëtar. Një logo kombëtare do ta mbështeste këtë objektiv.
- Performanca e mirë dhe komunikimi janë elemente kyçe për të bindur konsumatorët në Kosovë dhe importuesit jashtë vendit. Besimi dhe reputacioni i mirë, të cilat janë parakusht për kërkesën e tregut, kërkojnë investime të konsiderueshme.

2.5 Qëllimi, shtrirja dhe kufijtë e PVBO të Kosovës

PVBO është plan zyrtar i Qeverisë së Kosovës, i organizuar nga Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural (MBPZHR). Nuk është një ligj dhe as një udhëzim administrativ, por një mjet për të koordinuar sektorin dhe për të siguruar veprime koherente dhe sinergjike në vend.

Qëllimi i PVBO është të ofrojë informacion për politikëbërësit dhe publikun, si dhe të udhëzojë palët e interesuara në aktivitetet e tyre. Ajo nënvizon mundësitë që mund të ofrojë Bujqësia Organike për sa i përket gjenerimit të të ardhurave, ndërtimit të qëndrueshmërisë, shëndetit dhe qëndrueshmërisë së bujqësisë dhe sistemit ushqimor. Ajo mbështet natyrën bashkëpunuese ndërmjet përpjekjeve për zhvillim publik dhe privat. Ajo fton agjencitë kombëtare dhe ndërkombëtare që të mbështesin zhvillimin për mirëqenien e popullit kosovar dhe në fund të investojnë në një sektor mbarëbotëror në rritje. Ai drejton në mënyrë shumë konkrete kërkimin, akademinë, shtrirjen, zhvilluesit e strategjive, statistikën dhe të tjera.

PVBO është një kontribut në Raportin e Gjellbër dhe në Strategjinë për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2022-2028 të Qeverisë së Republikës së Kosovës, ku nevoja e masave të qeverisë për të avancuar Bujqësinë Organike është theksuar herë pas here dhe ku ka gjetur vend ky plan veprimi.

Fushëveprimi i planit përfshinë të gjithë prodhimin organik, përpunimin, tregtinë dhe konsumin e bazuar në tokë bujqësore, në bagëti ose në grumbullimin e egër të produkteve pyjore jo-drunore

(PPJD). Përderisa shumica e prodhimit është për ushqim, Bujqësia Organike përfshin gjithashtu prodhimin bujqësor të produkteve për kujdesin e trupit, tekstileve, materialeve të ndërtimit, lëndëve djegëse etj. Fusha e saj përfshinë gjithashtu inputet e lejuara për prodhim, përfshin bimët e gjalla dhe bagëtinë. Plani përfshin të gjithë personat e interesuar në zinxhirin e vlerës, në sektorin e shërbimeve dhe në konsum. Ai u drejtohet personave të caktuar aktualisht në Bujqësinë Organike në mënyrë formale dhe joformale, atyre që marrin pjesë potencialisht dhe atyre që përfitojnë nga sektori.

Përderisa nuk është një dokument në kuadër të zbatimit të ligjit, PVBO i Kosovës është i lidhur ngushtë me Ligjin Nr. 04/L-085 për Bujqësinë Organike, i cili është hartuar në bazë të Rregulloreve të BE-së (KE) Nr. 834/2007 dhe Nr. 889/2008.

Në bazë të Udhëzimit Administrativ (MBPZHR) Nr. 01/2019 për Detyrat, Përgjegjësitë dhe Përbërjen e Komisionit për Bujqësi Organike, me Vendim të Sekretarit të Përgjithshëm të MBPZHR, themelohet Komisioni për Bujqësi Organike (KBO), në përbërje të nëntë (9) anëtarë: pesë (5) anëtarë nga MBPZHR dhe një (1) anëtar nga Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë, një (1) anëtar nga Fakulteti i Bujqësisë dhe Veterinarisë, një (1) anëtar nga Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH) dhe një (1) anëtar nga Shoqata e Bujqësisë Organike të Kosovës (SHBOK) ¹⁸.

2.6 Metodologjia e zhvillimit të PVBO 2023 -2026

PVBO i parë skadoi në fund të vitit 2021 dhe palët e interesit nga qeveria, akademja, sektori privat dhe shoqëria civile shprehën nevojën për një PVBO të ri që udhëheq zhvillimin e ardhshëm. Caritasi Zvicëran, në kuadër të programit SIREN të mbështetur nga ADC, mori iniciativën në bashkëpunim me MBPZHR për të mbështetur lehtësimin e procesit për vlerësimin e PVBO të parë dhe për të zhvilluar një PVBO të ri 2023 – 2026.

PVBO i Kosovës 2023 -2026, bazohet në PVBO 2018 - 2021. Në të njëjtën kohë ka risi dhe përshtatje thelbësore në plan që shpreh pjekurinë e mëtejshëm të sektorit ende mjaft fillestare, por në rritje të mirë. PVBO i ri pasqyron mësimet e nxjerra nga sukseset dhe sfidat e politikave organike në të kaluarën, pjesëmarrjen e intensifikuar të aktorëve në rritje të sektorit dhe prioritetet e reja të politikave të qeverisë së zgjedhur aktualisht.

Procesi i zhvillimit të PVBO u konceptua në a) vlerësimin e PVBO-it të skaduar, b) zhvillimin e një drafti të ri PVBO që balancon mësimin nga përvoja e kaluar dhe krijon fuqinë e mbledhjes dhe c) sigurimin e cilësisë përmes kontrollit të realitetit për objektivat dhe planet e ardhshme dhe nëpërmjet ndërtimit të pronësisë ndërmjet palëve të interesuara.

Vlerësimi, zhvillimi i draftit dhe siguri i cilësisë/ndërtimi i pronësisë përfshinë metodologjinë e mëposhtme:

- a) Një anketë online me pyetje të mbyllura të matshme dhe pyetje të hapura për reagime individuale;
- b) Diskutimet në fokus grupe (p.sh. grumbulluesit, fermerët, inspektorët, studiuesit, OJQ-të etj.);
- c) Intervistat “VIP” që u mundësojnë njerëzve nga të dyja gjinitë dhe rolet dhe interesat e ndryshme të shprehin mendimet e tyre për të krahasuar pikëpamjet;
- d) Rezultatet e vlerësimit dhe punëtoritë për zhvillimin e politikave në nivel të MBPZHR;

¹⁸Ka synime për t'ia dorëzuar këtë përfaqësi Organizatës, pasi që OAAK mund të mos ekzistojë më në të ardhmen.

- e) Konsultimi publik i draftit të PVBO me deklarata me shkrim dhe seminar i gjerë i palëve të interesit për reagime, ndërgjegjësim, promovim dhe pronësi të PVBO.

Figura 7 vizualizon procesin dhe hapat e tij.

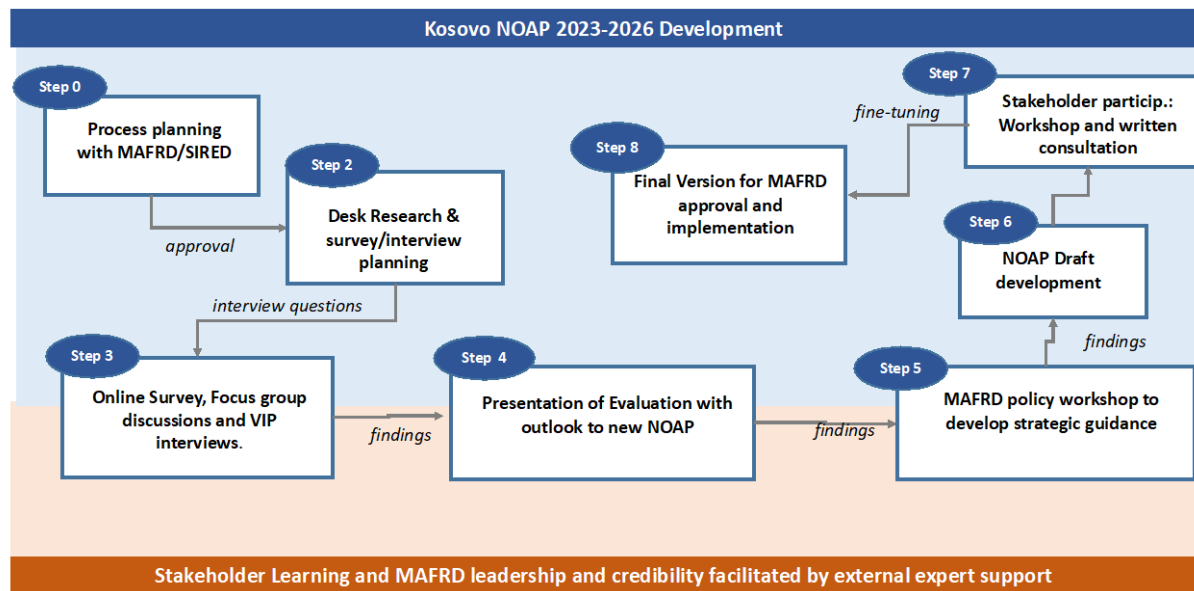

Figura 7: Vështrim i përgjithshëm i 8 hapave metodologjikë të procesit të propozuar, duke përfshirë edhe mundësitë për mësimin e palëve të interesuara.

Një theks i veçantë në përgatitjen e PVBO 2023-2026 i kushtohet pjesëmarrjes së palëve të interesuara. Synimi ka qenë nxjerrja në pah e nevojave kryesore të Bujqësisë Organike që tashmë janë përfshirë në PVBO. Plani parashikon rolin dhe përfshirjen e secilës palë të interesuar në varësi të interesit të tyre.

Në takimet me fokus grupet dhe personat VIP, pikat kryesore që u diskutuan ishin: 1) përditësimi i zhvillimit të sektorit, çfarë ka ndodhur në sektorin organik që nga viti 2017 nga këndvështrime të ndryshme, duke përfshirë ngjarje të rëndësishme, korniza të rëndësishme, ndryshime, zhvillime biznesi dhe përvoja; 2) Vlerësimi i PVBO 2018-2021, duke përfshirë nëse PVBO ishte i dobishëm, dhe cilat objektiva të PVBO u arritën, dhe çfarë jo 3) analiza sektoriale dhe analiza SWOT e sektorit organik të Kosovës dhe 4) dëshirat e reja të politikave për PVBO.

Kjo ka bërë të mundur identifikimin e aktorëve përgjegjës për zbatimin e veprimeve dhe burimet e mundshme të financimit, së bashku me një afat kohor për zbatimin dhe treguesit për monitorimin e PVBO.

Part 3 Vizioni 2027 dhe objektivat

Kosova synon një sektor plotësisht funksional, të suksesshëm, të qëndrueshëm dhe të mirënjohur kombëtar dhe ndërkombëtar të ushqimit organik dhe bujqësisë. Një numër në rritje i palëve të interesuara, duke përfshirë fermerët dhe bizneset, prodhojnë ushqime organike, pije, tekstile dhe produkte të tjera organike të qasshme, të qëndrueshme për mjedisin për tregun vendas dhe atë të eksportit. Shërbimet përkatëse dhe me cilësi të lartë si koordinimi i sektorit, organizimi i takimeve p.sh. në panaiet tregtare dhe platformat e internetit, certifikimi, shërbimet këshilluese, kërkimi, shërbimet laboratorike, edukimi dhe promovimi, mbështesin akterët e zinxhirit të vlerës. Rregulla dhe rregullore të drejta dhe të mirë zbatuara janë në fuqi.

Sektori organik i Kosovës përbëhet nga biznese që janë fitimprurëse, që ofrojnë paga të drejta dhe që kanë kushte të mira pune për të gjithë. Ata kanë qasje në inteligjencë të shkëlqyer të tregut për të informuar proceset e tyre vendimmarrëse. Ata që punojnë ose dëshirojnë të hyjnë në sektorin organik të Kosovës kanë nivele të larta të aftësive dhe njohurive për të gjitha aspektet e biznesit të tyre.

Operatorët bashkëpunojnë me struktura të zgjuara dhe të bashkuara p.sh. kooperativat e pronarëve të vegjël për përpunimin dhe marketingun, organet kombëtare të promovimit të mallrave dhe organizatat ombrellë kombëtare të organikes.

Universitetet dhe agjencitë e zhvillimit mbështesin me kërkime dhe zgjerime duke u fokusuar në aplikimin praktik për rritjen e produktivitetit dhe përfitimit. Ato çlirojnë potencialin përgjithësisht të pashfrytëzuar në sistemet organike dhe stimulojnë inovacionin. Kolegjet, universitetet, institucionet e formimit profesional dhe palët e treta ofrojnë trajnime për të rritur nivelet e aftësive, duke përfshirë praktikën e mira bujqësore dhe aftësitë sipërmarrëse, si dhe sjellin njerëz të rinj në sektorin organik.

Një gamë e vogël e produkteve organike të Kosovës me përparësi krahasuese si bimët mjekësore dhe aromatike (BMA), frutat e imëta dhe mjalti eksportohen në cilësi të shkëlqyer me tregtarë të besueshëm. Tregu vendor ka një ofertë të gjerë të produkteve vendore nga prodhuesit vendor që rriten mirë në Kosovë (p.sh. perime, drithëra, vajra, fruta të imëta, arra, produkte qumështi, vezë, mish etj.), në të cilat konsumatorët besojnë me shumë arsye. Tregu vendor përfshinë produkte që nuk mund të prodhohen dhe/ose të përpunohen në Kosovë (p.sh. kafe, oriz, fruta tropikale etj.) në mënyrë të qëndrueshme dhe duhet të importohen.

Konsumatorët janë të vetëdijshëm për konceptet organike, ata kanë forume dhe organizata që vëzhgojnë në mënyrë kritike ofertën e tregut dhe kanë burime të mira informacioni në lidhje me procesin dhe prodhimin. Ata përfitojnë nga një ofertë të mirë dhe disponueshmëria e produkteve të kërkuara të cilësisë së mirë, të cilat janë me çmime të drejta.

Bujqësia organike e Kosovës përmirëson më tej aftësinë e saj për të ruajtur dhe përmirësuar kapitalin natyror pasi fermerët organikë mësojnë me shumë për ndikimin e punës së tyre në biodiversitet, tokë, ajër dhe ujë dhe modifikojnë aktivitetin e tyre në përgjigje të gjetjeve të hulumtimit. Nga ana tjetër, ruajtja dhe rritja e kapitalit natyror ndërton një sistem ushqimor më elastik për Kosovën dhe ruan një mjedis për generatat e ardhshme. Një rritje në përqindjen e tokës së menaxhuar në mënyrë organike do të ndihmojë përfundimisht në reduktimin e emetimeve globale të gazeve serrë dhe do të kontribuojë në biodiversitetin.

Për t'iu afruar këtij vizioni, Kosova ka këto objektiva të përgjithshme deri në fund të vitit 2026

“Një prodhim organik i Kosovës që funksionon mirë me një hapësirë relevante dhe në rritje që furnizon tregun vendor dhe atë të eksportit me çmime atraktive të prodhimit dhe që kënaq kërkesën e konsumatorëve. Tregu ka kushte të përshtatshme kornizë dhe ofron shërbime mbështetëse për t’u rritur më tej dhe për t’u zhvilluar në mënyrë cilësore”.

Objektivi i përgjithshëm përkthehet në objektiva në 4 fusha, të cilat janë të detajuara në kapitullin 4.1.

Part 4 Strategjia dhe plani i veprimit

4.1 Plan strategjik

Kosova ka një strategji gjithëpërfshirëse të zhvillimit të tregut organik duke parë të gjitha aspektet e tij duke përfshirë prodhimin, përpunimin, tregtinë dhe konsumin, si dhe rregulloret dhe shërbimet mbështetëse me një qasje të Zhvillimit të Sistemit të Tregut (MSD) (shih figurën 8). Strategjia identifikon katër shtylla masash, të cilat ndërveprojnë ngushtë: A) Prodhimi dhe përpunimi B) Lehtësimi i tregut/tregtimit C) Legjislacioni, certifikimi dhe politikat dhe D) Hulumtimi, edukimi, trajnimi dhe shërbimi.

Supozojmë se nëse sektori organik ka:

- Veprime produktive dhe fitimprurëse në përputhje me rregulloret organike;
- Veprime që menaxhohen në përputhje me parimet organike dhe për këtë arsye janë vërtet të qëndrueshme;
- Tregje transparente me furnitorë, klientë dhe lehtësues të informuar të tregut (statistikat dhe rregullat);
- Oferta njohurish të qasshme dhe tërheqëse për të gjitha palët (konsumatorët, operatorët dhe qeveritë/OJQ);
- Rregulla të qarta që kuptohen dhe pranohen nga palët e interesuara;
- Rregullat e zbatuara për akterët brenda dhe jashtë sektorit për të mbrojtur integritetin;
- Qasje në fakte të reja dhe frymëzim për inovacion; dhe
- Mundësitë përkatëse për të mësuar në të gjitha nivelet,

Tregu organik do të rritet me shpejtësi, do të sigurojë të ardhura në rritje përgjatë zinxhirit të vlerës, do të krijojë përfitime për konsumatorët dhe do të ndihmojë në ruajtjen e bujqësisë dhe mjedisit të saj social dhe natyror. Bazuar në këtë hipotezë ndikimi, Plan i Veprimit në kapitullin 4.2 detajon 4 fusha aktiviteti dhe 19 masa për të ndikuar zhvillimin drejt objektivit dhe vizionit të përshkruar më sipër.

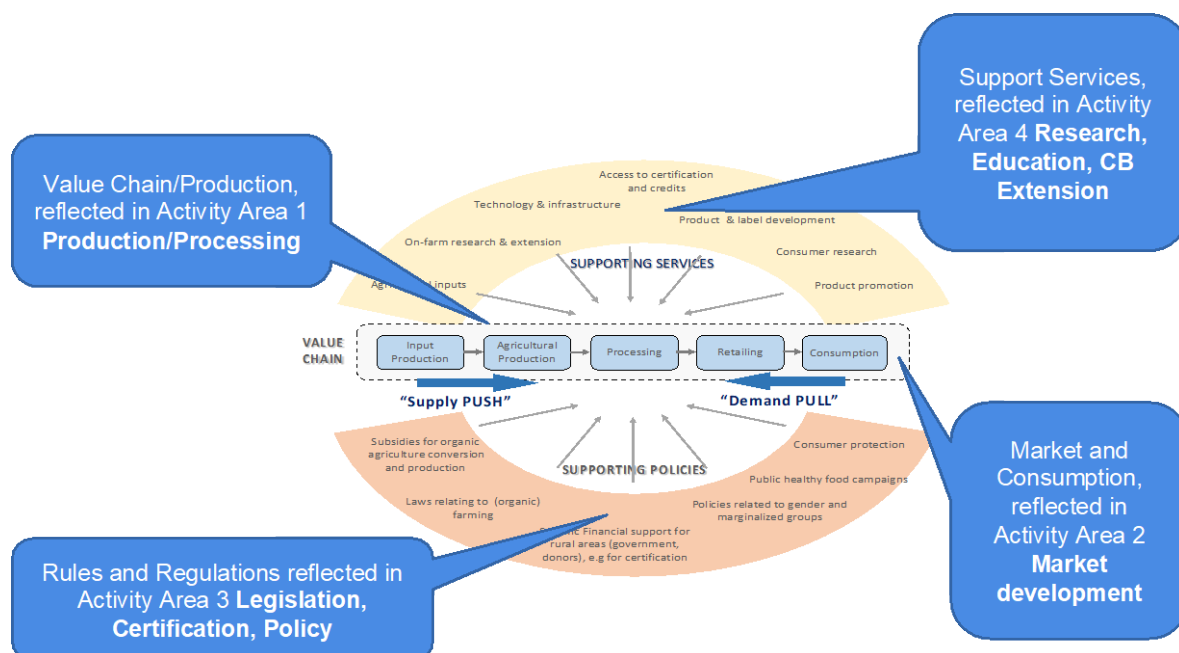

Figura 8 : E ashtuquajtura skema “donut”, vizualizon tregun organik me 4 fushat strategjike të aktivitetit. (burimi donut: FiBL)

Fusha e aktivitetit A: Prodhimi dhe Përpunimi në sektorin organik**Objektivi:**

Më shumë operatorë prodhojnë në zona më të mëdha produkte bujqësore më të kërkuara duke përmirësuar produktivitetin, përfitimin dhe qëndrueshmërinë e burimeve.

Strategjia

Kosova mbështet organikën me veprime me subvencione për inpute, për certifikim dhe konvertim, për kultivimin e tokës dhe zhvillimin e infrastrukturës.

Treguesit dhe objektivat deri në vitin 2026 krahasuar me 2022

- Toka bujqësore e certifikuar organike rritet në 2500 ha (2020 1600 ha), dhe grumbullimi i egër stabilizohet në 350 000 ha (2020; 373 kha);
- Rendimenti mesatar rritet 10%;
- Blegtoria organike rritet me 10%;
- Numri i operatorëve organikë rritet në 150;
- Operatorët kanë qasje në inputet dhe shërbimet e kërkuara.

Fusha e aktivitetit B: Zhvillimi i tregut**Objektivi**

Tregu vendas dhe eksportues në rritje dhe më transparent.

Strategjia

Qeverisja dhe lehtësimi i tregut dhe zinxhirit të vlerës përgjatë "donutit" të MSD (shih figurën 8). Qeveria investon në informimin publik të konsumatorëve (faqe të përhershme në internet dhe fushata informuese). Ajo përgatit dhe paraqet statistika për qeverisjen dhe për informimin e pjesëmarrësve të tregut, të cilat publikohen çdo vit. Analizon, vlerëson dhe pasqyron treguesit kryesorë të performancës dhe sfidat e tregut çdo vit, duke përfshirë eksportin dhe tregtinë e brendshme. Për të lehtësuar tregtinë, ajo lëshon një logo të produktit organik bazuar në certifikim. Krijon dhe publikon një drejtori, seksion organik të operatorëve organikë dhe shërbimeve mbështetëse.

Treguesit dhe objektivat deri në vitin 2026 krahasuar me 2022

- Prezantimi i statistikave organike publike dhe anonime të përmbledhura që pasqyrojnë të gjithë treguesit PVBO (sipërfaqet, prodhuesit, kulturat, blegtoria, eksportet, blerjet e konsumatorëve, të dhënat e tregut, të dhënat e certifikimit);
- Rritje në të gjithë treguesit minimalisht 5% në vit;
- Logoja kombëtare organike gjithnjë e më e njohur (+5% në vit) duke arritur njohjen e markës dhe tërheqjen e markës së 25%/50% të njerëzve në Kosovë;
- Besimi në logon organike kombëtare rritet me 5% në vit;
- Rritje e numrit të pikave të shitjes së produkteve organike (# pika e shitjes me >30 produkte organike).

Më shumë detaje shihni më poshtë në tabelën nr.9 të planit të veprimit.

Fusha e aktivitetit C: Legjislacioni, certifikimi dhe politikat

Objektivi

Spektori organik përfiton nga politikat dhe investimet mbështetëse si dhe nga rregullimi i detyrueshëm organik.

Strategjia

Qeveria e Kosovës investon në zhvillimin dhe zbatimin e politikave mbështetëse organike¹⁹ dhe në zhvillimin dhe zbatimin e legjislacionit organik me akterët e brendshëm dhe të jashtëm të sektorit. Akrediton organizmat dhe laboratorët certifikues dhe i shkëmben me sektorin privat dhe shoqërinë civile. Ajo mban marrëdhënie ndërkombëtare me autoritetet e tjera organike kompetente jashtë vendit. Ai monitoron dhe vlerëson zhvillimin e PVBO dhe vendos nëse masat korrigjuese janë të nevojshme. Dhe përfshinë politikën e tij organike siç është koordinuar në këtë PVBO në dokumente të tjera të politikave kombëtare dhe lokale.

Treguesit dhe objektivat deri në vitin 2026 krahasuar me 2022

- PVBO promovohet, zbatohet >90%, dhe monitorohet. Rezultatet vlerësohen çdo vit (2024, 2025, 2026 dhe 2027) dhe raportohen publikisht;
- Shpenzimet e qeverisë dhe të donatorëve për sektorin organik rriten duke përfshirë qeverisjen, pagesat e fermerëve, programet promovuese dhe rrit shpenzimet e kërkimit/shërbimit teknik;
- Rregullorja organike e Kosovës është përshtatur ose është në përputhje me rregulloren organike të BE-së ose qëllimisht/me arsye më ndryshme është e pozicionuar/përshtatur mirë për tregun vendor;
- Organizmat certifikues janë zyrtarisht të akredituar;
- Një numër i qëndrueshëm i mospërputhjeve për operator në certifikim;
- Zbatimi i legjislacionit organik edhe në blegtori dhe gjithashtu me akterë të pa-certifikuar që përdorin termin organik.

Më shumë detaje shihni tabelën 9 të planit të veprimit, si më poshtë.

Fusha e aktivitetit D: Kërkimi, edukimi, trajnimi dhe shërbimi

Objektivi

Kërkime të përshtatshme efektive dhe të bazuara në nevoja, shpërndarje cilësore e informacionit, trajnimi dhe edukimi i operatorëve i qasshëm.

Strategjia

Inovacioni promovohet përmes kërkimit, edukimit, trajnimit dhe zgjerimit. Projektet kërkimore fokusohen në nevojat më të mëdha të sektorit për të transferuar evidenca/teknologji ndërkombëtare organike, etj., në kushtet e Kosovës dhe për të përshtatur praktikën e prodhimit me kushtet lokale në kulturat ekzistuese dhe të reja. Trajnimi ka të bëjë gjithashtu me arsimin e përgjithshëm dhe kurrikulat e tyre për informimin e konsumatorëve dhe për arsimin profesional për profesionistët e ardhshëm organikë. Qeveria dhe universitetet sigurojnë një mbulim kombëtar të agentëve ekstensionit me kompetenca organike. Ata gjithashtu promovojnë dhe mbështesin demonstrimet

¹⁹ IFOAM Organics International ofron një paketë instrumentesh mbështetëse të politikave: <https://www.ifoam.bio/our-work/how/regulation-policy/global-policy-toolkit>

për operatorët për të treguar praktikat e mira bujqësore dhe ndikimet e tyre. Akterët e sektorit kanë mundësinë të marrin pjesë në trajnime. Një herë në vit, ndër të tjera mbahet një konferencë e akterëve sektorialë për të krijuar rrjete bashkëpunimi ndërmjet MBPZHR, hulumtuesve, shoqatave dhe fermerëve. Duhet të ketë takime mujore për të shkëmbyer zhvillimet dhe teknologjitë më të fundit në bujqësinë organike.

Treguesit dhe objektivat deri në vitin 2026 krahasuar me 2022

- Qasje në këshilla cilësore për të gjithë operatorët;
- Qasje në informacion për konsumatorët;
- Strukturë institucionale e mirë dhe mirë performuese (OJQ dhe GO) të sektorit organik;
- Organika është pjesë e kurrikulës së arsimit formal.

Më shumë detaje shihni planin e veprimit në kapitullin 4.2.

4.2 Plani i veprimit

Plani i Veprimit në tabelën 8 sqaron masat që kërkohen për të arritur objektivat dhe synimet. Për çdo fushë/objektiv të aktivitetit janë 4 – 7 linja veprimi që kërkojnë vëmendjen e duhur. Përderisa MBPZHR merr përgjegjësinë për PVBO në tërësi duke përfshirë koordinimin e përgjithshëm, monitorimin dhe veprimet e qeverisë, shumë linja veprimi janë nën udhëheqjen e institucioneve, të palëve të interesit edhe tjerë. Ata raportojnë në MBPZHR dhe në të njëjtën kohë avokojnë për zhvillimin e mëtejshëm të PVBO. Vetë MBPZHR i raporton qeverisë dhe publikut përmes kanaleve të drejtpërdrejta apo mediave, investimet dhe arritjet e saj.

PVBO identifikon 19 Pako Veprimi në katër fushat, të cilat janë:

Fusha e aktivitetit A: Prodhimi dhe Përpunimi në sektorin organik

- A1 Subvencione për inputet;
- A2 Subvencione për certifikim dhe konvertim;
- A3 Subvencione për kultivimin e tokës;
- A4 Zhvillimi i infrastrukturës (subvencione për investime).

Fusha e aktivitetit B: Zhvillimi i tregut

- B5 Komunikimi dhe promovimi publik (informimi i konsumatorit);
- B6 Statistikat organike dhe informacioni i tregut për operatorët;
- B7 Lehtësimi i zinxhirit të vlerës;
- B8 Promovimi i eksportit.

Fusha e aktivitetit C: Legjislacioni, certifikimi dhe politikat

- C9 Zbatimi i ligjit për bujqësi organike duke përfshirë akreditimin e trupave certifikues për certifikimin në kuadër të ligjit vendor;
- C10a Rishikimi i ligjit organik që përshtatet me BE-në;
- C10b Rishikimi i ligjit organik me një strategji vendore;
- C11 Prezantimi i Logos Organike të Kosovës për tregun vendor;
- C12 Menaxhimi, monitorimi dhe zbatimi i PVBO-së;

- C13 Zhvillimi i politikave organike dhe përfshirja organike në sistemin e përgjithshëm të ushqimit të Kosovës dhe politikat arsimore.

Fusha e aktivitetit D: Kërkimi, edukimi, trajnimi dhe shërbimi

- D14 Kërkimet e aplikuara në organikë;
- D15 Menaxhimi adekuat i shërbimeve të ekstensionit dhe kompetenca e duhur për këshilla organike për fermerët;
- D16 Lehtësimi dhe rrjetëzimi i institucioneve organike në Kosovë dhe ndërkombëtarisht;
- D17 Ngritja e kapaciteteve në sektorin organik;
- D18 Integrimi i edukimit rreth ushqimit të qëndrueshëm, bujqësisë dhe sistemeve organike;
- D19 Të forcojë bashkëpunimin me agjencitë ndërkombëtare.

Tabela 8: Plani i Veprimit

4.2.1 A Prodhimi dhe përpunimi i sektorit organik

#	Çështja	Pakoja e veprimit	Përshkrimi i veprimit/ Pikat e veprimit	Burimi i buxhetit	Udhëheqja/Përgj egjësia	Mbështetja/Pjes ëmarrja	Treguesit	Monitorimi
1	Disponueshmëria e inputeve të nevojshme dhe të përshtatshme për bujqësi dhe përpunim	Subvencionet për inputet.	Subvencionet e inputeve në treg për produktet në listën pozitive me kërkesë (farëra, biopesticide, plehra organike, feromone, etj.)	MBPZHR, Donatorët, Projektet nder-kufitare	MBPZHR	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Organika , Privat, Kompanitë, tjera	Lista dhe numri i produkteve të subvencionuara. Shitjet e produkteve. Buxheti dhe llojet e subvencionimit	MBPZHR
2	Kosto të papërballueshme për fermerët për konvertim dhe certifikim	Subvencione për certifikim dhe konvertim	Mbështetja e fermerëve të rinj në procesin e konvertimit dhe për certifikim, mbështetje për reduktimin e rrezikut	MBPZHR, Donatorë	MBPZHR	Komunat, tjera	50 fermerë llogariten për vitin kalendarik 2023 duke filluar procedurën e konvertimit.	MBPZHR
3	Sipërfaqe e kufizuar e tokës organike bujqësore (të kultivuar).	Subvencione për kultivimin e tokës	Mbështetja e fermerëve për kultivimin e tokës	MBPZHR, Donatorë	MBPZHR	Komunat, tjera	Rreth 2500 ha, në konvertim/nën bujqësi organike deri në vitin 2026.	MBPZHR
4	Infrastruktura e pamjaftueshme dhe e jo e përshtatshme.	Zhvillimi i infrastrukturës (subvencione për investime)	Investimi në asete fizike si masë e dedikuar për sektorin organik	Donatorët	Fermerët dhe kompanitë	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Organika	Hapësirë ruajtëse e re Objektet, Ambalazhe të reja paketime.	MBPZHR

4.2.2 B Zhvillimi i tregut

#	Çështja	Pakoja e veprimit	Përshkrimi i veprimit/ Pikat e veprimit	Burimi i buxhetit	Udhëheqja/Përgje gjësia	Mbështetja/Pjesëmarrja	Treguesit	Monitorimi
5	Komunikimi dhe promovimi i pamjaftueshëm publik në sektorin organik.	Komunikimi dhe promovimi publik (informimi i konsumatorit).	1. Faqe informative që shpjegon organiken me media tërheqëse; Informimi përmes mediave (sociale, TV, radio etj.); 2. Përgatitja e materialeve promovuese për bujqësinë organike dhe etiketimin 3. Informacion dhe animacione për shumëzim-fushata (shoqatat e konsumatorëve, shkollat, shkollat profesionale, shitësit me pakicë, OJQ etj.) 4. Fushata informuese me partnerë dhe organizime. 5. Përfshirja në kurrikula nga kopshti deri te universitetet;	MBPZHR dhe donatorët	MBPZHR, Organika	Ministria e Tregtisë Kompanitë, Mediat, Donatorët, OJQ-të, Shkollat etj.	Njohja dhe besimi i etiketës, Anketa rreth njohurive mbi parimet organike	MBPZHR
6	Informacion i pamjaftueshëm i operatorëve në treg.	Statistikat organike dhe informacionet e tregut për operatorët	1. Statistikat organike duke përfshirë zonat, prodhimin, operatorët, tregtinë dhe konsumin. Raporti vjetor i mediave 2. Raportet e analizës së tregut dhe analizat e mundësive (p.sh. kërkesa) për tregjet e eksportit dhe vendas 3. BtoB faqja e internetit dhe buletini me histori suksesi	MBPZHR, Ministria e Tregtisë	MBPZHR, Ministria e Tregtisë	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Organika , Kompanitë, Organizmat certifikues	Statistikat organike dhe të dhënat e rritjes Disponueshmëria dhe shpërndarja (shkarkimet) e raporteve, përdorimi i faqes në internet dhe anëtarësime në buletine	MBPZHR
7	Mungesa e njohurive dhe mbështetjes për zinxhirin e vlerës	Lehtësime i zinxhirit të vlerës dhe ndërtimi i kapaciteteve	• Rritja e njohurive dhe forcimi i lidhjeve ndërmjet kompanive të palëve të interesuara. • Promovoni anëtarësimin në shoqata dhe shkëmbime • Program trajnimit për shërbimet e zhvillimit të biznesit • Mbështetja e panairit kombëtar dhe pjesëmarrja e tij	Ministria e Tregtisë, MBPZHR	Organika , sektor privat	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, MBPZHR, Ministria e Tregtisë	e Organika , pjesëmarrja në panair, pjesëmarrja në ngjarjen kryesor të trajnimit	MBPZHR

8	Vizibilitet i kufizuar në panairot ndërkombëtare dhe reputacion jo i kënaqshëm për organikën e Kosovës	Promovimi i eksportit	Pjesëmarrje në panairot të ndryshme ndërkombëtare për njohjen e produkteve organike të Kosovës në mbarë botën. Prezantime dhe promovime.	Ministria e Tregtisë MBPZHR	Organika , sektor privat MBPZHR, Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Ministria e Tregtisë	Mbështetja e kompanive eksportuese dhe rritja e mbështetjes për pjesëmarrje në panairot të ndryshme ndërkombëtare	MBPZHR
----------	--	-----------------------	--	-----------------------------	---	---	--------

4.2.3 C Legjislacioni, certifikimi dhe politikat

#	Çështja	Pakoja e veprimit	Përshkrimi i veprimit/ Pikat e veprimit	Burimi i buxhetit	Udhëheqja/Përgjegjësia	Mbështetja/Pjesëmarrja	Treguesit	Monitorimi
9	Mashtrimet dhe mungesa e zbatimit të ligjit organik. Mungesa e besimit në pretendimin organik	Zbatimi i ligjit për organiken	Kapaciteti & burimet e autoritetit kompetent - Akreditimi i trupave certifikues për tregun vendor - Identifikimi i burimeve të shkeljes dhe mashtrimit. Prioritizimet. - Ndërgjegjësimi për mospërputhjet dhe këshillimi për përmirësime në pajtueshmërinë e prodhimit dhe etiketimit. - Ndjekja penale e mospërputhjes së ligjit - Përvoja në zhvillimin e legjislacionit - Të monitorojë zbatimin e ligjit organik dhe udhëzimeve administrative	MBPZHR	MBPZHR	Organet e certifikimit (vetëm për klientët) Shoqata e Konsumatorëve Organika	Raport për forcat e rendit	MBPZHR
10 a	Rregullorja e re e BE-së dhe nevoja për përshtatje të legjislacionit për bujqësinë organike sipas BE-së	Rishikimi i ligjit organik në përshtatje me BE-në	Procesi legjislativ për përshtatjen e ligjit organik me BE-në. Zhvillimi i mekanizmave dhe procedurave administrative. Krijimi i laboratorëve dhe kapacitete të tjera për të trajtuar kërkesat e BE-së Trajnimi i palëve të interesuara dhe udhëzimi i CB-s.	MBPZHR	MBPZHR	CBs, Organika	Njohja nga BE	MBPZHR

10 b	Rregullore e re e BE-së pa shans për ekuivalencë	Rishikimi i ligjit organik me një strategji vendore	Zhvillimi i strategjisë së sektorit organik dhe ngritja e kapaciteteve për zbatimin e instrumenteve të ligjit organik të udhëhequr nga strategjia Procesi i rishikimit të ligjit Trajnimi i palëve të interesuara dhe udhëzimi i CB-s.	MBPZHR	MBPZHR	CB, IADK, Organika , Caritas, GIZ, CNVP, PPSE,	Arritjet objektive të vetëpërcaktuara	MBPZHR
11	Mungesa e logos së Kosovës për produktet organike.	Prezantimi i Logos Organike të Kosovës për tregun vendor	Krijimi i një logo të re për tregun e brendshëm të Kosovës në një proces me pjesëmarrje të gjerë. Zbatimi i procesit, organizimi dhe menaxhimi adekuat i kontrollit të integruar në sistemin e certifikimit. Parandalimi dhe ndjekja e mashtrimit. Bazuar në Udhëzimin Administrativ Nr. 07/2019 për përcaktimin e logos së prodhimit organik dhe kërkesat specifike për etiketim	MBPZHR,	MBPZHR apo Organika ²⁰	Operatorët, CB, Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK, Organika ,	Koha e prezantimit të logos Përdorimi i logos (regjistrimet) Besimi tek logoja nga konsumatorët	MBPZHR
12	Menaxhimi i duhur i PVBO	Menaxhimi, monitorimi dhe zbatimi i PVBO.	Planifikimi, zbatimi dhe monitorimi i duhur i PVBO Takime vjetore me aktorët kryesorë në sektorin organik për të identifikuar mangësitë Siguroni të vazhdueshme ndjekja e PVBO nga palët përgjegjëse të interesit	MBPZHR Caritas	MBPZHR	Të gjithë palët e interesuara	Raport vjetor duke krahasuar rezultatet e arritura me objektivat dhe treguesit.	MBPZHR
13	Nevojat e politikave të reja dhe moskoherenca në politikat kryesore	Zhvillimi i politikave organike dhe përfshirja organike në sistemin e përgjithshëm të ushqimit të Kosovës dhe politikat arsimore	Identifikoni çështjet në sektorin organik (mundësitë dhe kërcënimet) Vëzhgoni mundësitë e rishikimit të politikave në Kosovë siç janë pagesat direkte ose strategjia e bujqësisë. Lobimi për dominimin e Bujq. Organike	MBPZHR	MBPZHR	Organika , IADK	Sukseset e politikave	MBPZHR

²⁰ MBPZHR nëse do të jetë logo e Qeverisë (si p.sh. në BE) dhe Organika nëse do të jetë logo e sektorit privat (si p.sh. në Zvicër)

4.2.4 D Hulumtimi, edukimi, trajnimi dhe zgjerimi

#	Çështja	Pakoja e veprimit	Përshkrimi i veprimit/ Pikat e veprimit	Burimi i buxhetit	Udhëheqja/Përgjegjësi	Mbështetja/Pjesëmarrja	Treguesit	Monitorimi
14	Mungesa e njohurive lokale për praktikat organike	Hulumtime/Kërki me të shkencave të aplikuara në B. organike	Identifikoni prioritetet dhe nevojat kërkimore të palëve të interesuara Mbështetje për projekte kërkimore mbi bujqësinë organike. Të promovojë hulumtime/kërkime të shkencave të aplikuara mbi bujqësinë organike dhe temat përkatëse të ndërlidhura.	MBPZHR Projekte kërkimore, Universitete	MBPZHR	MASHT MBPZHR, Organika , IADK Universitetet, Institutet, FiBL , CIHEAM - Bari, BOKU, Universiteti i Kaselit, Universiteti i Wageningen	Plani i prioritetit të kërkimeve Hulumtimi organik është duke u zhvilluar dhe përfunduar	MBPZHR
15	Mungesa e shërbimeve dhe demonstrimeve organike të ekstensionit/këshillimit	Menaxhimi adekuat i shërbimeve të ekstensionit dhe kompetenca e duhur për këshilla organike për fermerët.	Të rriten kapacitetet e shërbimeve të ekstensionit për transferimin e njohurive në bujqësinë organike.	MBPZHR, (PZHRB) Donatorët	MBPZHR (departamenti i shërbimit të zgjerimit) dhe kompanitë private të kontraktuara, TAIEX	IADK, OJQ, studiues	kurse trajnimi, demonstrime, fermerë organikë me qasje në këshilla. Kënaqësia e fermerëve.	MBPZHR
16	Nuk ka procese të përbashkëta sektoriale. Sektori jo i lidhur mirë brenda dhe ndërkombëtarisht. Bashkëpunim i dobët	Lehtësimi dhe rrjetëzimi i institucioneve organike në Kosovë dhe ndërkombëtar	- Struktura sektoriale dhe takime të rregullta të grupeve të punës. Iniciativat. - Ngjarja vjetore e sektorit - Anëtarësimi në IFOAM, MOAN dhe institucione të tjera kyçe - Për t'u përfshirë në rrjetet evropiane të kërkimit - Vizitë shkëmbyese në institucionet partnere në Evropë - Pjesëmarrja përkatëse në BIOFACH dhe kongrese organike evropiane, mesdhetare dhe botërore	Kontributet e sektorit, donatorët	Organika	MBPZHR, Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, IADK,	Pjesëmarrja në ngjarje. Anëtarësimet	MBPZHR

17	Kapacitete të pamjaftueshme në nivel individual, institucional dhe sektorial	Ngritja e kapaciteteve në sektorin organik	Programi i ngritjes së kapaciteteve për shërbimet e zhvillimit të biznesit në nivel individual, institucional dhe sektori drejtues	Institucionet e sektorit, MBPZHR, donatorët	Organika	MBPZHR, IADK, Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, OJQ Lokale dhe Asociacione, Ofruesit e shërbimeve të trajnimit	Ditë trajnimi në nivel individual, institucional dhe sektorial	MBPZHR
18	Planprograme organike të pamjaftueshme në shkolla, arsim profesional dhe universitete	Integroni edukimin rreth ushqimit të qëndrueshëm, bujqësisë dhe sistemeve organike	Futja e kurrikulave për shkollat, shkollat profesionale, universitetet dhe arsimin joformal. Dokumentet mbështetëse për mësimdhënien dhe trajnimin e mësuesve. Kurse të specializuara profesionale dhe universitare	MZHE, donatorë	MBPZHR, MZhK	Universitetet, shkollat e mesme, MBPZHR, MZHE. IADK, Organika, CBs	Kurrikula të reja dhe të përditësuara Materiale të reja mësimore Mësues të kualifikuar Studentë të trajnuar në të gjitha nivelet	MBPZHR
19	Ngritja e kapaciteteve dhe lehtësimi sektorial i agjencive ndërkombëtare	Të forcohet bashkëpunimi me agjencitë ndërkombëtare	Për të vizituar vende të ndryshme evropiane/rajonale duke përfshirë ekspertë privatë/publikë dhe shkëmbime studentore.	MBPZHR, Donatorë	IADK, Organika	Caritas, GIZ, CNVP, PPSE, OAAK, CBs	Kurrikula të reja Materiale të reja mësimore Mësues të kualifikuar	MBPZHR

Part 5 Shtojcat

5.1 Përmbledhje SWOT

Forca (23 numërime)	Mundësitë (21 numërime)
- Sektori organik në Kosovë është në rritje të vazhdueshme; - Fermerët dhe përpunuesit organikë pajisen më mirë; - Fermerët kanë forcuar gradualisht kapacitetet e tyre teknike.	- Kushtet e favorshme natyrore dhe vullneti politik për të mbështetur sektorin organik; - Programet e donatorëve po mbështesin bujqësinë organike financiarisht dhe teknikisht; - Programet e ndërtimit të kapaciteteve mund të forcojnë kapacitetet teknike; - Kërkesa ndërkombëtare për produkte organike; - Fermerët janë të hapur për prodhim organik; - Zinxhirët e rinj të vlerës organike në zhvillim.
Dobësitë (53 numërime)	Kërcënimet (22 numërime)
- Niveli ende i ulët i kapaciteteve teknike në mesin e operatorëve organikë; - Mungesa e inputeve; - Shërbim i dobët i zgjerimit për fermat organike dhe më pak kërkime në bujqësinë organike; - Fermat e vogla nuk lejojnë përdorimin efektiv të teknologjive moderne.	- Kriza globale ekonomike dhe klimatike mund të dobësojë zhvillimin e sektorit organik; - Ndërgjegjësimi i ulët i konsumatorëve për prodhimin dhe produktet organike; - Mbështetja dhe udhëheqja e pamjaftueshme e MBPZHR; - Mungesa e fuqisë punëtore në zonat rurale; - Jo / marzhe të ulëta çmimi për produktet organike; - Kosto të larta për certifikimin organik dhe inputet.

Burimi: Anketa Online në mesin e palëve të interesuara organike në Kosovë, 2022²¹

²¹Arbenz, M; T. Richter; A. Mehmeti (2022): Raporti i anketës së PVBO-it në Kosovë

5.2 Referencat

Avdiu, V. (2022): Bujqësia organike, harmonizimi ligjor, transpozimi, certifikimi dhe qasja në tregun e mallrave organike. Në punimet e Takimit të parë të Grupit Punues Këshillues Rajonal të Ekspertëve REAWG për Bujqësinë Organike në kuadër të “Dialogut të Politikave Bujqësore Gjermania e Ballkanit Perëndimor” (09.-11.03.2022), Prishtinë

KE [Këshilli Evropian] - [Rregullorja \(BE\) 2018/848 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e datës 30 maj 2018 për prodhimin organik dhe etiketimin e produkteve organike dhe shfuqizimin e Rregullores së Këshillit \(EC\) Nr 834/2007 1.](#)

EC (2022): Përmbledhje e tregjeve bujqësore - importet e produkteve organike agro-ushqimore nga BE (Analiza e të dhënave nga TRACES)

FiBL & IFOAM – Organics international (2022): Bota e Bujqësisë Organike. Statistikat dhe tendencat në zhvillim.

FiBL (2018): [Planet Organike të Veprimit. Zhvillimi, Zbatimi dhe Vlerësimi.](#)

Grimble R. dhe Wellard K.: Metodologjitë e palëve të interesuara në menaxhimin e burimeve natyrore: një rishikim i koncepteve, konteksteve, përvojave dhe mundësive. Sistemet bujqësore, 55: 173-193, (1997).

IFOAM Organics International (2018): [Organic 3.0](#)

Agjencia e Statistikave të Kosovës, Rezultatet e Anketës së Ekonomive Bujqësore (AHS), 2021.

Lampkin N., Schmid O., Dabbert S., Michelsen J. dhe Zanolli R. (Eds.): Kutia e veglave të vlerësimit të planit organik të veprimit (ORGAPET). Rezultati përfundimtar i projektit kërkimor ORGAP për Komisionin Evropian. Instituti i Shkencave Biologjike, Mjedisore dhe Rurale, Universiteti Aberystwyth, MB dhe Instituti Kërkimor i Bujqësisë Organike (FiBL), Frick, CH, (2008).

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural - <https://www.mbpzhr-ks.net>.

MBPZHR (2021): Strategjia për bujqësi dhe zhvillim rural 2022-2028.

MBPZHR (vite të ndryshme): Udhëzim Administrativ për Pagesat Direkte në Bujqësi.

MBPZHR (2018): Plani Kombëtar i Veprimit Organik i Republikës së Kosovës 2018-2021.

Spektori i Strategjisë Kombëtare për Produktet Pyjore Jo-Drunore (NPFP) 2014-2020: Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural, (2013).

Organika (2019): Vlerësimi i produkteve pyjore jodrunore dhe sektorit të bimëve mjekësore dhe aromatike.

Richter, T, I. Kampermann, B. Pulai (2020): Potenciali i eksportit të manaferrave organike dhe MAP nga Kosova në Gjermani, Zvicër dhe Austri. Raporti i linjës kryesore.

5.2.1 Referencat ligjore

Ligji Nr. 04/L-085 për Bujqësinë Organike është ndërtuar në përputhje me Rregulloren e Këshillit (EC) Nr. 834/2007 për prodhimin organik dhe etiketimin e produkteve organike, dhe Rregulloren e Komisionit (KE) Nr. rregullat e detajuara për zbatimin e tij. Për zbatimin efikas të këtij ligji janë përpunuar tetë Udhëzime Administrative (UA). Tabelat e Përputhshmërisë përbënin udhëzimet

për Udhëzimet Administrative, të cilat shpjegojnë procedurat për përafrimin dhe përafrimin me legjislacionin e BE-së. Ministri i MBPZHR-së e kishte nënshkruar Udhëzimin Administrativ më 17 janar 2019 dhe UA-të ishin publikuar në ueb faqen e Ministrisë.

Udhëzimi Administrativ lexohet si më poshtë:

- UA Nr. 01/2019 për detyrat, përgjegjësitë dhe përbërjen e Komisionit për bujqësi organike;
- UA Nr. 02/2019 për sistemin e kontrollit të prodhimit organik, Autoritetin e Kontrollit, organet e kontrollit dhe rregullat për zbatimin e tyre;
- UA Nr. 03/2019 për përcaktimin e rregullave për prodhimin bimor organik;
- UA Nr. 04/2019 për përcaktimin e rregullave për prodhimin dhe ushqimin e blegtorisë organike;
- UA Nr. 05/2019 për përcaktimin e rregullave për prodhimin organik të akuakulturës;
- UA Nr. 06/2019 për kriteret, standardet dhe kushtet për importin e produkteve organike në Kosovë;
- UA Nr. 07/2019 për përcaktimin e logos së prodhimit organik dhe kërkesat specifike për etiketim;
- UA Nr. 08/2019 që përcakton rregullat për prodhimin dhe metodat e produkteve të përpunuara organike.

5.3 Pjesëmarrësit

Falënderojmë pjesëmarrësit e mëposhtëm për kontributin e tyre në zhvillimin e PVBO 2023-2026

I. Autoritetet publike: MBPZHR, Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë

1. Imri Demelezi	MBPZHR
2. Isuf Cikaqi	MBPZHR
3. Valdete Avdiu	MBPZHR
4. Habil Zeqiri	MBPZHR
5. Ismet Fejzullahu	AUV
6. Shpëtim Mjaku	MBPZHR,
7. Perparim Bekteshi	MBPZHR
8. Burim Ahmeti	AUV
9. Shyhrete Bunjaku	MBPZHR
10. Bajram Seferaj	MBPZHR
11. Sebahata Haradinaj	MBPZHR
12. Skender Bajrami	MBPZHR
13. Imer Limani	MBPZHR
14. Bali Lestrani	MBPZHR
15. Flamur Rama	MBPZHR
16. Kreshniku Rugova	KIESA-MTI
17. Sami Sinani	MMPH
18. Isa Rudaku	MBPZHR
19. Tahir Halitaj	MBPZHR

II Donatorët/Projektet/OJQ-të

1. Veton Rruka	Caritas Zvicër
2. Avniu Ramadani	PPSE/ Swisscontact
3. Fatmiri Selimi	USAID/AGRO
4. Edita Mahmuti	IADK/mbështet Bujqësinë Organike

5.	Hajrush Kurtaj	CNVP
6.	Ivica Samardzic	Caritas
7.	Adelina Thaqi	Caritas
8.	Arsim Aziri	ADA
9.	Nderim Pasuli	Caritas
10.	Armanda Jahja	Caritas

III. Akademia, Organet e kontrollit

1.	Markus Arbenz	Organics4Development dhe FiBL
2.	Toralf Richter	FiBL
3.	Arben Mehmeti	Universiteti i Prishtinës
4.	Alltane Kryeziu	Universiteti i Prishtinës
5.	Emine Daci	UBT
6.	Irjana Gjana	Bioinspecta
7.	Birgit Boor	
8.	Endrit Azemi	Universiteti i Prishtinës
9.	Aldi Hoxha	Universiteti i Prishtinës

IV. Prodhuesit dhe përpunuesit, tregtarët dhe shoqatat

1.	Arnita Velu	
2.	Blerinda Velu	
3.	Nuredin Bajrami	HIT FLORES – Dragash
4.	Bejtush Gashi	EUROFRUTI Mramor Prishtinë eurofruti@hotmail.com
5.	Halit Avdijaj	Agroproduct
6.	Faton Nagavci	ORGANIKA/anëtar i shoqatës së bujqësisë organike
7.	Hartimi Gashi	Shoqata PEPEKO
8.	Kujtimi Lepaja	Shoqata Mjedra e Kosovës (Berries)
9.	Ismet Osmani	Kooperativa “Red Gold”
10.	Fatmiri Krasniqi	Fungo
11.	Bojan Stojcetevic	Sharr berriy
12.	Emrullah Salihi	Stone castle
13.	Nebi Duraj	Stone castle
14.	Muhametit Salluka	Bletaria Budakova
15.	Metat Gjikota	Bletari
16.	Albatrin Dodaj	Bio Alta
17.	Kadrije Mustafa	Fermer HARTAT
18.	Blinishte Beqiraj	Erblini „BI..
19.	Salihu Hoti	Bio shop Eco natyra
20.	Enveri Sherifi	Biomenta
21.	Besarb Krasniqi	Agro2000 shpk
22.	Arnita velu	Agro florentina
23.	Havushe Biqoku	99 Lule
24.	Faton Morina	Ferma organike Malësia
25.	Zvonimir Stojanovic	
26.	Dyqani Bio	
27.	Selatinë Kaqaniku	OJQ Konsumator
28.	Mentor Merovci	Ekspert lokal
29.	Drijart Mehmetaj	Biosource shpk
30.	Arsim Sadiku	Herbis shpk
31.	Koperativa bujqesore Rrenza	
32.	Besiana G	
33.	Sadete Gecaj	Fermere
34.	Vicianum green famr	
35.	Api moderna	